

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA
MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2013–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Vodrářková

**Vztah speciálního pedagoga s rodinou s dítětem
s SPU či ADHD / ADD**

Praha 2015
Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER PART-TIME STUDIES

2013–2015

DIPLOMA THESIS

Kateřina Vodrářková

**The relations between the remedial teacher and the
family of children with specific learning and behavioral
disabilities**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Kateřina Vodrážková

.....

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na úroveň komunikace mezi školou a rodinou, na zjištění, jakým způsobem a jakými formami komunikace probíhá v konkrétní základní škole. Jejím cílem je zjistit, jaká je kvalita komunikace ze strany školy i ze strany rodičů, jakou formu komunikace rodiče v dané škole upřednostňují a také, zda učitelé považují kvalitu komunikace a množství nabízených aktivit za standardní. V diplomové práci se také zaměříme na fungování vzájemné spolupráce z pohledu rodičů i učitelů a na to, co je možné do budoucna zlepšit. Výsledek výzkumu bude sloužit základní škole jako zpětná vazba současného stavu komunikace mezi školou a rodiči. K výzkumu budou využity metody strukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření.

Klíčová slova

ADD, ADHD, dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, dotazníkové šetření, komunikace, spolupráce rodiny a školy, strukturovaný rozhovor, SVPŠD.

Annotation

The diploma thesis aims at the level of communication between the school and families, at the means and forms of communication in which the exchange of information takes place in a particular primary school in the Czech Republic. The goal is to find out the quality of communication between parents and school, which forms of communication the parents prefer and also if the teachers find the quality and the amount of communication adequate. We also aim at the function of communication from the parents' and teachers' point of view and what to improve in the future. The results will be used as the feedback of the present situation. Structured interviews and questionnaires will be used as the research methods.

Keywords

ADD, ADHD, child with special educational needs, children with specific learning and behavioral disabilities, communication, family and school cooperation, structured interview, questionnaire research.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	10
1.1 Rodina s dítětem s postižením.....	11
1.2 Rodina s dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami a škola.....	12
2 KOMUNIKACE MEZI RODINOU A ŠKOLOU	14
2.1 Pojem komunikace	14
2.2 Sociální komunikace	14
2.3 Pedagogická komunikace	15
2.4 Druhy komunikace.....	16
2.5 Verbální komunikace.....	16
2.6 Neverbální komunikace.....	18
2.7 Komunikace činem	19
2.8 Komunikační styly	20
2.9 Formy komunikace	21
2.10 Komunikační chyby	22
2.11 Bariéry v komunikaci	23
2.12 Zlovyky.....	24
2.13 Efektivní způsoby dorozumívání	25
2.14 Podmínky efektivního sdělování informací	26
2.15 Úspěšná komunikace mezi učitelem a rodiči.....	27
3 SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY	28
3.1 Spolupráce s rodinou a její obvyklé formy	28
3.2 Osobní kontakt učitele a rodiče.....	29
3.3 Písemná komunikace mezi rodinou a školou	30
3.4 Zapojení rodičů do školních i mimoškolních aktivit.....	31
3.5 Vzájemná očekávání učitelů a rodičů	32
4 PREZENTACE ŠKOLY V MASOVÝCH MÉDIÍCH	34
5 DĚTI S SVPŠD, ADHD/ADD	36
5.1 Rodiče dětí s SVPŠD, ADHD/ADD	36
5.2 Děti s ADHD/ADD	36
5.3 Děti s SVPŠD	38
5.4 Další projevy SVPŠD	39

5.5	Obecné zásady při práci s dětmi s SVPŠD, ADHD/ADD	40
	PRAKTICKÁ ČÁST	41
6	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ NA ZŠ ÚSTÍ NAD LABEM	41
6.1	Cíl výzkumu	41
6.2	Hypotézy	42
6.3	Výzkumné otázky	42
7	ZÁKLADNÍ ŠKOLA ÚSTÍ NAD LABEM	43
8	ODLOUČENÉ PRACOVÍŠTĚ – ZÁKLADNÍ ŠKOLA PAPERSEK	46
8.1	Výzkumný vzorek	47
9	METODA KVALITATIVNÍHO ŠETŘENÍ	48
9.1	Otázky k rozhovorům	48
9.2	Interpretace získaných dat	49
10	METODA KVANTITATIVNÍHO ŠETŘENÍ	60
10.1	Dotazník pro rodiče	60
10.2	Interpretace získaných dat	61
11	SHRNUTÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A ROZHovorŮ S UČITELI	70
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74
	SEZNAM GRAFŮ	77
	SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Základ pro fungující vztahy mezi rodinou a školou spočívá v jejich vzájemné komunikaci. Škole, jejímu vedení i samotným učitelům, jde přirozeně v první řadě o vytváření a udržení dobrých vztahů mezi školou, rodiči, zřizovatelem, dalšími partnerskými organizacemi a širokou veřejností v místě školy.

Ne vždy se tyto cíle daří naplňovat úspěšně, ať už je chyba na kterékoliv straně. K tomu, aby vzájemná komunikace fungovala tak, jak má, je zapotřebí osvojit si řadu dovedností a řídit se určitými zákonitostmi a pravidly, o nichž bude v následujících řádcích řeč.

Obsahem diplomové práce je osvětlení možností spolupráce rodiny a školy a jejich zkoumání v konkrétní škole, v popisu specifik práce s rodiči, které mají postižené dítě a v efektivitě současného stavu nabídky školy a jejího využívání rodiči.

Dalším důvodem pro volbu tématu diplomové práce byly rovněž subjektivní důvody. Cílem diplomové práce bylo rovněž řešit vlastní vnímání konfliktních vztahů na mém pracovišti, kdy se zdálo, že jich při mé praxi přibývá. Kladla jsem si otázku, zda někde chybují a pokud ano, pak tedy kde. Po prvotním zamyšlení a konzultacích s kolegy jsem došla k závěru, že situaci prostuduji na odborné úrovni. Cílem studia odborných publikací tedy byla prvotně moje vlastní reflexe, která může být z pohledu diplomové práce přínosná pro zpětnou vazbu konkrétní základní školy, kde pracuji jako učitelka. Diplomovou práci jsem zaměřila právě na spolupráci a komunikaci rodin s dětmi se SVPŠD, ADHD/ADD, neboť právě ty vyžadují zvýšenou péči, komunikaci obou stran a také mezi nimi dochází k častějším nedorozuměním, konfliktům.

Mezi první kapitoly své práce jsem zahrnula rodinu. Jednak z toho důvodu, že vzájemná spolupráce rodiny a školy je nezbytná a bez komunikace funkční vztah mezi oběma subjekty fungovat nemůže. Rodina je rovněž primárním (prvotním) prostředím, kde dítě vyrůstá, učí se modelům chování a také způsobům komunikace. Řeč je jedním z nejvýznamnějších znaků a projevů lidské společnosti, který nás odlišuje od zvířat. I proto toto téma považuji za velmi zajímavé a hodné hlubší analýzy.

V dalších kapitolách jsem se podrobněji zaměřila na druhy komunikace, komunikační styly, komunikační bariéry, nejčastější chyby nebo zlozvyky v komunikaci. Dále jsem teoreticky, s použitím odborné literatury, rozebrala spolupráci rodiny a školy, jak funguje, jak se rodiče zapojují do školních a mimoškolních aktivit. Do své diplomové práce jsem rovněž zahrnula prezentaci školy v masových médiích, neboť tato se

v dnešní době pomalu stává běžnou. Na základě mediálního obrazu instituce si současní rodiče často volí školu pro své ratolesti.

Podrobněji jsem také popsala specifika dětí se SVPŠD, ADHD/ADD a jejich rodičů, protože tato skupina dětí je osobitá a navíc jedinci s těmito vzdělávacími potřebami jsou nejvíce zastoupenou skupinou z pohledu diagnóz na Základní škole Paprsek, kde také byla realizována praktická část diplomové práce.

V praktické části jsem použila metody strukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je kvalita komunikace ze strany školy i ze strany rodičů, jakou formu komunikace rodiče v dané škole upřednostňují a také zda učitelé považují kvalitu komunikace a množství nabízených aktivit za standardní. Výsledky výzkumu budou sloužit jako zpětná vazba pro Základní školu Paprsek v Ústí nad Labem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodinu chápeme jako jednu z nejdůležitějších a nejstarších společenských skupin, která je základním článkem společnosti i její primární ekonomickou složkou. Mezi základní funkce rodiny patří: reprodukce – zachování lidského rodu, výchova potomstva, přenos kulturních a společenských vzorů a tím zachování trvání kulturního vývoje.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. specifikuje tzv. rodičovskou zodpovědnost. Rodičovskou zodpovědností rozumíme soubor práv a povinností rodičů vůči dětem a naopak. § 31 a § 32 jsou specifika vzájemného vztahu rozepsána podrobněji.

„§ 31

1. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

2. Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

3. Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

4. Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

§ 32

1. Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.¹

Z výše uvedených slov je jasný rozhodující vliv rodičů na výchovu i vzdělávání svého potomka.

1.1 Rodina s dítětem s postižením

Jak už bylo uvedeno výše, je důležité, aby rodina uspokojovala všechny základní potřeby svého dítěte a současně se také podílela na utváření podmínek pro jeho socializaci. Pro úspěšný rozvoj takového dítěte je nutné především dostatečně informovat rodiče o dané problematice. V dnešní době je celá řada poradenských zařízení, které rodičům poskytnou veškerý potřebný servis. V minulosti byl vliv rodiny na výchovu a vzdělávání dítěte s postižením omezen pouze na uspokojování základních potřeb, na rodiče bylo nahlíženo jako na nezpůsobilé v péči o postižené dítě. Dnešní trend je opačný a z toho důvodu jsou na informovanost rodiny kladeny vysoké nároky.

Problémy se u dítěte mohou v závislosti na diagnóze projevit kdykoliv, důležité je včasné rozeznání jednotlivých příznaků a řešení nastalé situace. Pro rodiče bývá nastalá situace komplikovaná – musí se vyrovnat s celou řadou změn a omezení, s vlastními očekáváními. Rodina s postiženým dítětem je snadno zranitelná a vystavena stresovým okamžikům.

Vyrovnat se s mimořádnou situací probíhá v několika etapách. Podle Šikulové² proces vyrovnání se probíhá v několika fázích:

1. fáze deprese a apatie – oznámení o postižení, ať už krátkodobém nebo dlouhodobém, přijímají rodiče s nedůvěrou, odporem a popírají jej,

2. fáze adaptace – rodiče postupně přijímají skutečnost, dochází k reakcím, jako je hněv, hledání viníka, studu před ostatními lidmi,

3. fáze orientační – rodina postupně přijímá nastalou situaci, začíná se aktivně zajímat – přistupuje na návrhy léčby, spolupracuje s odborníky,

4. fáze pozitivní – v této etapě se rodiče smířují s nemocí dítěte, přijímají jej takové, jaké je, hledají pomoc a přizpůsobují se nastalým podmínkám.

¹ Zákony ČR: *Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb.* [online]. 1. 1. 2014. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-rodine>.

² ŠIKULOVÁ In: DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

To, jak budou rodiče v určitých etapách vyrovnání se s postižením svého dítěte reagovat, závisí na stylu jejich výchovy.

Matějček³ uvádí, že mezi základní rodičovské způsoby výchovy patří:

- ochranný postoj – uplatňují jej hlavně úzkostliví rodiče, kteří se snaží dítě ochraňovat před všemi problémy, příliš dítěti pomáhají i v situacích, které dítě prokazatelně zvládne samo,
- odmítající postoj – opačný přístup, který může vést až k úplnému odmítání dítěte. Rodiče vidí pouze nevýhody, které nemoc přináší.
- ambivalentní přístup – přístup, při kterém se oba uvedené postoje střídají,
- nerealistické akceptování postižení – rodiče si odmítají připustit základní fakta o postižení a podle toho k dítěti přistupují.

Dítě s postižením má vliv i na funkci rodiny. Matka může upřednostňovat péči o postižené dítě a potlačovat své ostatní povinnosti. Může zanedbávat ostatní členy rodiny a nezdědka se stává, že tento stav vede až k rozpadu rodiny. Při výchově postiženého dítěte je nutné si uvědomit, že jeho potřeby jsou stejné jako potřeby zdravých dětí a tudíž bychom k němu měli přistupovat jako k dítěti zdravému. Díky tomu se dítě učí zvládat životní překážky a osvojuje si nové dovednosti.⁴

1.2 Rodina s dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami a škola

Po roce 1989 se u nás díky humanizačním tendencím významně změnil přístup k dětem s tělesným postižením, znevýhodněním a k jejich vzdělávání. Začalo být usilováno o zlepšení jejich životních podmínek a především o jejich integraci mezi zdravou část populace. Díky těmto celospolečenským snahám se upravilo i názvosloví, které mělo vůči postiženým osobám hanlivý charakter. Tento vývoj postojů společnosti k postiženým lidem se kromě toho také v současnosti projevuje zájmem o kvalitu života postiženým. Školský zákon č. 472/2011 Sb. a vyhláška č. 147/2001 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb. hovoří o vzdělávání, podmínkách a jejich zajištění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou myšleni žáci se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním, sociálním znevýhodněním a žáci mimořádně nadaní.

³ MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2000, 285 s. ISBN 8085912295.

⁴ ŠIKULOVÁ, R., ČEPIČKOVÁ, I., WEDLICHOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z předškolní pedagogiky I*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. 131 s. ISBN 80-7044-685-4.

Na speciální pedagogy, kteří s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami pracují, jsou kladeny nemalé požadavky. Je pro ně velice důležité, aby měli pro dítě pochopení, aby respektovali a brali v potaz jeho obtíže a tyto pak také dokázali ostatním dětem ve třídě přiblížit, aby integrace proběhla co nejlépe. Jejich nástrojem a pomocníkem při práci s dítětem, je individuální vzdělávací plán, který vzniká za spoluúčasti více odborníků a který specifikuje a popisuje obtíže v konkrétních problémech a jejich reedukaci. Tito žáci bývají často ve třídách se sníženým počtem žáků a s ohledem na míru postižení jim může být přidělen asistent pedagoga nebo v případě těžšího typu postižení asistent osobní.

Škola v případě, že bude mít souhlas rodičů, může dotyčné dítě, s přihlédnutím k osobnostním charakteristikám, fyzickému a psychickému stavu, schopnostem a dovednostem dítěte a úrovni jeho komunikačních schopností, individuálně či skupinově integrovat a vytvořit pro ně vhodné vzdělávací podmínky, obstarat speciální pomůcky tak, aby dítě mohlo žít plnohodnotným a důstojným životem a aby mohlo dosáhnout co nejvyššího stupně samostatnosti a vzdělání. Kromě souhlasu s integrací je také důležité přesvědčit rodiče o přednostech a kladech dítěte. Jak už bylo zmíněno, je pro rodiče nezbytná znalost problému, dostatečná informovanost, ale také je třeba mít na paměti, že dítě bude vyžadovat zvýšenou péči při přípravě na školu, při plnění školních povinností a samozřejmě nesmí zapomínat na kontakt se svými vrstevníky.

2 KOMUNIKACE MEZI RODINOU A ŠKOLOU

2.1 Pojem komunikace

Komunikace vychází z latinského slova „communicare“, které znamená něco sdělovat a přenášet informace. Komunikace má mnoho významů, neboť tohoto termínu využívá nejen jeden obor, ať už je to pedagogika, sociologie, filozofie atd. Jednotný význam je proto najít nesnadné i z toho důvodu, že každá disciplína, vědní obor, má své metody a přistupuje k ní jinak.

Křivohlavý popisuje význam slova komunikace jako spojení, dorozumění se mezi lidmi. Komunikaci vysvětluje jako vzájemné předávání, sdílení informací, dovedností, emočního stavu, postojů, při kterém je využíváno všech možných prostředků pro jejich předání. Osoba, která nám něco sděluje, se nazývá komunikátor, osoba, která informaci přijímá a reaguje na ni, je komunikantem. Obsahem komunikace je komuniké – samotná informace a probíhá skrze komunikační kanál.⁵

2.2 Sociální komunikace

Sociální komunikací chápeme dorozumívání, sdělování, spojení s ostatními lidmi, vzájemné předávání a vyměňování informací, postojů, pocitů, myšlenek, které se nejen týkají ostatních, ale i vztahů, emocí, které chováme k lidem, s nimiž komunikujeme. Z toho důvodů je velice důležité na základě signálů, které k nám ostatní lidé vysílají, dobře rozpoznat jejich aktuální duševní rozpoložení.

Za sociální percepci neboli vnímání partnera v sociálním kontaktu, považujeme např. to, jak učitel vidí žáka v komunikaci s ostatními, při každodenních činnostech. Sociální percepce je důležitou součástí sociální komunikace.

Vzájemné sdělování probíhá různými komunikačními formami, mezi něž patří např. monolog – sdělování pouze jedné osoby a dialog – vzájemné předávání informací mezi dvěma a více osobami.

Jak už bylo řečeno, podstatou sociální komunikace je vzájemné sdělování mezi lidmi. Za obecné komunikační cíle považujeme předávání informací, naslouchání a vzájemnou diskuzi. Totéž platí i pro komunikaci pedagogickou. Ta je ovšem omezena

⁵ KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 224 s. ISBN 9788024711102.

na konkrétní časový úsek, místo, týká se lidí s danými rolemi a má stanovený obsah i cíl. Z tohoto důvodu není možné považovat sociální komunikaci a pedagogickou za stejné, ale je důležité si uvědomit, že pedagogická komunikace je jednou z forem komunikace sociální.

2.3 Pedagogická komunikace

Významným prostředkem pedagogické interakce je pedagogická komunikace.

Pojem pedagogická komunikace se dá chápat z mnoha různých úhlů. Pokud pedagogickou komunikací rozumíme zvláštní druh sociální komunikace, dá se říci, že jde o komunikaci, díky níž můžeme vychovávat, učit a sledovat různé pedagogické cíle.⁶

Díky pedagogické komunikaci dochází k zprostředkování vzájemného působení jednotlivých účastníků – dochází k výměně postojů, informací, zkušeností. Během vzájemné interakce dochází k formování všech účastníků, zejména pak osobnosti žáků.

Školní prostředí patří mezi nejdůležitější činitele v socializaci dětí. Ve škole se budují vzájemné sociální vztahy, které jsou mnohotvárné, mnohočetné a neexistuje jednoduché pravidlo na jejich obsáhnutí a úspěšné zvládnutí. Všichni nejsme stejní, naopak, školní prostředí tvoří různorodý kolektiv nejrůznějších typů dětí – setkáváme se s dětmi se specifickými poruchami učení, nadanými atp. Vždy záleží na konkrétní situaci, učiteli a žácích. Mezi účastníky tohoto procesu přirozeně patří i rodiče dětí.⁷

Sociální interakce mezi učitelem a žákem tvoří základ veškeré výchovy a vzdělávání na školách. Součástí tohoto vzájemného působení je i komunikace ve školním prostředí, která bývá označována také jako komunikace pedagogická.

Dítě si ve škole vytváří vztahy nejen se svými vrstevníky, ale také s učitelem, jako zástupci odlišného typu autorit, než s jakými se doposud setkalo v rámci rodiny. Na učitele je mj. i to, že dítěti pouze nezprostředkovává vědění, je současně vzorem chování, předává žákům svou vizi, své pojetí hodnot, které by se měly shodovat s obecně přijímanými hodnotami společnosti. To, jestli pak děti budou ve škole

⁶ NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 181 s. ISBN 80-244-0510-5.

⁷ GILLERNOVÁ, I. a L. KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 247 s. ISBN 978-80-247-3472-9.

úspěšné, závisí do velké míry jednak na osobnosti a chování učitele, ale i stejně tak na jeho znalostech.⁸

2.4 Druhy komunikace

Pro orientaci v druzích dělení komunikace uvádí Mikuláščík⁹ a DeVito¹⁰ následující dělení:

Vzájemnou komunikaci lze rozdělit podle toho, jestli je záměrná, kdy komunikátor předává své myšlenky, jež měl v úmyslu nebo nezáměrná, kdy podává své myšlenky jinak, než původně zamýšlel. Další rozdělení komunikace je na vědomou, při níž si řečník uvědomuje, co a jakým způsobem říká a nevědomou, kdy obsah svého sdělení není zcela v souladu s jeho původním záměrem, kdy projev nemá zcela pod kontrolou.

Komunikaci založenou na citech a emocích označujeme jako afektivní, její protipól komunikaci postavenou na logických argumentech, racionální a logickou, takový druh komunikace nazýváme kognitivní.

Oba komunikátoři si v komunikaci mohou vzájemně odporovat, takový druh komunikace označujeme jako shodnou. V případě, že spolu komunikátoři nesouhlasí, mají rozdílné názory, taková komunikace bývá označována jako neshodná.

Pokud souhlasíme s uvedenými argumenty, situací, atp., vyjadřujeme se k tématu pozitivně, dáváme tak na vědomí svůj souhlas, nadšení, mluvíme o komunikaci shodné, nebo můžeme reagovat negativně, kdy dané věci kritizujeme, nesouhlasíme s nimi, jedná se o komunikaci neshodnou.

2.5 Verbální komunikace

Při vzájemném dorozumívání využíváme různé signály, které se vzájemně doplňují. Tyto signály mohou být verbální i neverbální. Neverbální složka řeči nám umožňuje lépe chápat a předávat naše pocity, verbální část řeči slouží k správnému vysvětlení a popsání různých informací, sdělení, situací.

⁸ KREJČOVÁ, L. *Komunikace s rodiči problémových žáků*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, 62 s. ISBN 978-80-7372-650-8.

⁹ MIKULÁŠČÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 361 s. ISBN 80-247-0650-4.

¹⁰ DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001, 420 s. ISBN 80-7169-988-8.

Verbální komunikace je druhem komunikace, při kterém využíváme jazyka, řeči. Zahrnuje zvukovou, ale také písemnou (popř. grafickou) podobu řeči. Verbální komunikací se lišíme od jiných živých tvorů. Ve vyučovacím procesu je nedůležitější, aby druhá osoba porozuměla našim slovům, našemu jazyku a jeho sdělení. Verbální komunikace se bez neverbálních vyjadřovacích prostředků neobejde.¹¹

Verbální komunikace může mít různé formy: může být sdělení řečeno přímo nebo zprostředkovaně, může být mluvená nebo psaná, živá nebo reprodukováná. Bez verbální komunikace by si lidé jen těžko porozuměli a pro práci učitele s rodiči, dětmi je klíčová pro předávání informací.

Řeč patří mezi nejsrozumitelnější komunikační prostředky a to z důvodu, že díky ní se podaří nejlépe vyjádřit obsah sdělení, nejméně informací se během ní ztratí. Aby komunikace probíhala úspěšně, je potřeba mít neustále na paměti, co a proč chceme říci, musíme si uvědomovat naši současnou náladu, situaci, ve které informaci sdělujeme a úmysl, který sdělením sledujeme. Při komunikaci je mj. také důležité určit správně logický důraz a citové zabarvení v předávané myšlence, informaci, posluchač tak bude mít ulehčenou práci při naslouchání a zpracovávání našich sdělení.

Verbální komunikace má v pedagogickém procesu tři fáze: záměr sdělit určité informace, vlastní sdělení informací, zpracování a porozumění smyslu informací žákem.¹²

Ve škole je používán spisovný jazyk, závazný pro žáky i pro učitele. Mimo školu však žáci i učitelé mluví hovorovým jazykem. Mnozí pak doma ale komunikují různými nářečnými, etnolekty, jazykem, který je od spisovné češtiny odlišný. Z toho důvodu je pro ně těžší používat spisovný jazyk, než u dětí, dospělých, kteří nářečím doma nemluví.

Samotnou řeč provází celá řada tzv. paralingvistických prostředků, které ovlivňují celkové vyznění sdělené informace a mají na její pochopení veliký vliv. Paralingvistika je především zaměřena na zvukovou stránku mluvené řeči.

Podle Mareše a Křivohlavého¹³ jsou nezbytnou součástí našeho mluveného projevu následující složky řeči:

- intenzita hlasu – síla hlasu se během projevu mění, obvykle myšlenky či její části, na které klademe větší důraz, obvykle říkáme silnějším hlasem,
- tónová výška hlasu – výška tónu hlasu se nám v průběhu řeči mění,

¹¹ MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 361 s. ISBN 80-247-0650-4.

¹² NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 171 s. ISBN 80-247-0738-1.

¹³ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 210 s. ISBN 80-210-1070-3.

- barva hlasu – vyjadřuje současné citové rozpoložení řečníka, je ovlivněna situací, prostředím, ve kterém se řečník nachází,
- délka projevu – celková doba mluveného projevu řečníka,
- rychlost projevu (tempo) – rychlost řeči a případné změny rychlosti tempa,
- přestávky v řeči – sleduje se, kde a kdy řečník dělá v řeči pauzy, jak svou řeč člení, frázování,
- akustická náplň přestávek – v přestávce řeči, v pauzách, může být úplné ticho, ale i různé zvuky.
- přesnost projevu – sledují se chyby v projevu – jedná se o různá zakoktání, přeřeky, chyby ve výslovnosti atp.

2.6 Neverbální komunikace

Zjednodušeně se dá říci, že neverbální komunikací rozumíme řeč těla. Jedná se o mimoslovní komunikaci, při které je zapojeno celá naše tělo. Fakt, že komunikujeme neverbálně, si často neuvědomujeme. Díky neverbální komunikaci je naše řeč doplněna o řadu prvků, jako jsou například pohyby paží, mimika a z velké části pomáhá k tomu, aby mluvená řeč byla záživná a srozumitelná. Z toho důvodu je pro učitele velice důležité, tento druh komunikace mít na paměti a ovládat jej.

„Antropolog Albert Mehrabian odhalil, že pouze 7% informací, které získáváme z rozhovoru, nám poskytují slova. Z tónu a barvy hlasu získáváme 38 % a 55 % z řeči lidského těla“¹⁴

Podle Müllerové¹⁵ je možné pomocí těla vyjádřit sedm základních emocí jako jsou štěstí, překvapení, smutek, strach, hněv, znechucení, emoční zájem, které lze nejlépe rozpoznat nejen z tónu řeči, ale také polohou těla, mimikou atp.

Pokorný¹⁶ radí mezi projevy neverbální komunikace zejména tyto:

- posturologie – jejím předmětem je popisování různých poloh těla, sdělování fyzickými postoji. Vzpřímeným postojem může učitel vyjádřit svou autoritu ve třídě, kdežto svěšenými rameny, ohnutými zády, dává ostatním najevo svou nejistotu,

¹⁴ NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 171 s. ISBN 80-247-0738-1, s. 46.

¹⁵ MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, 73 s. ISBN 80-7083-618-0

¹⁶ POKORNÝ, J. *Manuál tvořivé komunikace*. 2. vyd. Brno: Cerm, 2004, 300 s. ISBN 8072043307.

- mimika – jedná se o pohyby obličejových svalů, výrazy obličeje. Učitel, rodič, dítě jimi dává najevo své momentální citové rozpoložení nebo reaguje v komunikaci na sdělenou informaci,
- kinezika – řeč pohybů těla, dělíme ji na chironomii, která je zaměřena na pohyby rukou a gestiku, speciální pohyby ruky nahrazující nebo doprovází mluvený projev,
- haptika – komunikace dotekem jako je např. stisk, pohlazení, poklepání. Dotek může být vnímán jako přátelský nebo nepřátelský,
- pohledy, řeč očí – častý oční kontakt je pro učitele důležitý, lépe zvládá dění ve třídě, dává tak najevo, že je její součástí, proto by jej měl s dětmi udržovat co nejčastěji. Oční kontakt by neměl trvat pouze takovou dobu, aby žák věděl, že si ho učitel všiml a neměl by trvat příliš dlouho, což by vedlo k znejistění žáka,
- proxemika – sdělování pomocí oddálení či přiblížení. Komunikující osoby mezi sebou udržují určitou vzdálenost. Intimní zóna, která končí hmatovým dotekem, ve škole narušována nebývá, učitel se obvykle pohybuje ve sféře osobní, která je zhruba 50 cm od osoby nebo sociální, jejíž horní hranice je ve 2 m a která je pro styk nejčastější. Učitel předstupující před žáky se zpravidla vyskytuje ve sféře veřejné, která je limitována cca 7 m,
- úprava zevnějšku – výběrem oblečení, doplňků, odznaků lze o osobě odvodit hodně informací. Zvláště pak v období dospívání mládež často volí takový styl oblékání, který je poplatný určitému směru. Pro vnímavého učitele pak může být pedagogická komunikace o mnoho efektivnější.

2.7 Komunikace činem

Ačkoliv je tento druh komunikace velice významný, bývá mu věnována malá pozornost.

Jedná se o způsob, jakým se učitel, žáci, rodiče k sobě vzájemně chovají a jak vyjadřují stanoviska svých konáním. Patří sem např. hodnocení žáků učitelem, jeho přístup k specifikům jednotlivých žáků, přípravu na hodinu atp. Díky komunikaci činem se dozvídáme informace o vztahu žáka i učitele ke škole¹⁷.

¹⁷ NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 171 s. ISBN 80-247-0738-1.

Interpretace komunikace činem je obtížná a předpokládá se při ní dobrá znalost situace, uvědomění si kontextu, situací, které předcházely a vzájemných vztahů zúčastněných osob.

Názorným příkladem může být chování žáka, který stojí v lavici a neodpovídá. Nejsnazší výklad situace by byl, že žák mlčí, protože nezná správnou odpověď. Jeho mlčení však může být formou vzdoru vůči učiteli, nepozorností – žák nedával pozor, proto neví, na co má odpovědět, nerozuměl otázce nebo ji neslyšel. Žák může mít rovněž strach z posměchu spolužáků kvůli např. logopedické vadě.

Způsob, kterým komunikujeme, je závislý na tom, s kým komunikujeme, jaký máme s daným člověkem vzájemný vztah, jakým způsobem a kde komunikace probíhá apod. Komunikace nejen odráží, ale také utváří sociální vztahy. Tento jev funguje obecně a to i ve vztazích s handicapovanými lidmi. Úskalím handicapovaných lidí (za předpokladu, že si svůj handicap uvědomují) mohou být pocity méněcennosti a chybné hodnocení své osoby. Špatným postojem k sobě může takto postižený (např. tělesně) vzniknout problém, který se týká až neschopnosti navázat komunikaci s jiným člověkem.

2.8 Komunikační styly

Komunikačním stylem se dá nazvat způsob, styl vedení komunikace, rozhovoru. Jednotlivé komunikační styly se liší převážně v cíli komunikace, v rozdílných rolích, vztazích účastněných osob, v místě, kde komunikace probíhá atp. Každý člověk používá víceméně jeden komunikační styl, jeho výběr souvisí s jeho výchovou, s aktuálním psychickým i fyzickým rozpoložením, s typem osobnosti. Ve škole si nevystačíme se základními komunikačními styly, kontakty mezi rodiči a učiteli se uskutečňují nejrůznějšími formami. Dovednost každého učitele komunikovat s rodiči se automaticky předpokládá. Důležité je ale i tyto kompetence dále rozvíjet v rámci doplňujícího vzdělávání, neboť jenom tak si učitelé mohou osvojovat důležité komunikační dovednosti a dále je i prohlubovat a upevňovat.

Šik¹⁸ popisuje pět komunikačních stylů:

Konvenční styl nebo také styl formální nás utvrzuje o stávajícím vztahu mezi učitelem a rodiči, žáky. Zpravidla bývá prostý větších citových projevů. Tímto stylem se hovoří krátce, mluví se o počasí, obecných věcech atp.

Společenské rituály a ceremoniály zahrnují používání ustálených forem chování a jednání, krátké přechodové věty, které umožňují pokračovat nebo ukončit konverzaci v případě rituálu, ceremoniály značí ritualizované chování během nějaké sváteční chvíle, situace (Vánoce, promoce).

Konverzačního stylu používáme při výměně myšlenek, informací, ať už důležitého charakteru, tak i společenských klepů. Jeho cílem je vzájemně se pobavit a je postaven na rovnoprávném vztahu diskutujících.

Operativní komunikační styl je využíván tehdy, je-li potřeba něco rychle udělat. Je neefektivnější, když je dané rozdělení rolí – někdo, kdo pokyny udílí x někdo je plní. Sdělení jsou vždy jasná, mnohdy strohá, nevhodná pro komunikaci učitele s rodiči.

Vyjednávání je schopnost dohodnout se na řešení nějakého problému, ačkoliv má každá strana rozdílné představy o tom, jak to udělat. Není nutné v tom případě, kdy jsou obě strany schopné se domluvit na jeho řešení. Vyjednávání se dá rozdělit na tvrdé – připomínající soupeření z pozice síly, ve kterém jeden vyhraje a druhý prohraje, měkké – mající mírný průběh, kdy se učitel snaží ustupovat vzájemným kolizím, netrvá si na svém a alternativní – ve kterém učitel využívá volného prostoru k řešení tvůrčím způsobem.

Posledním komunikačním stylem je styl osobní a intimní, který je nástrojem k uspokojování našich základních potřeb. Při tomto druhu komunikace využíváme hodně emoce, kterou jsou v osobních projevech nápadné. Využívá se v situacích, kdy mezi sebou lidé vzájemně soucítí, milují se nebo při hádce.

2.9 Formy komunikace

Pro úspěšnost vzájemné komunikace je velmi důležité pečlivě promýšlet a volit slova, aby sdělení, která chceme rodičům nebo dětem předat, byla co nejúčinnější a zároveň, aby jejich obsah nepůsobil urážlivě nebo nesnižoval sebevědomí druhých osob. V případě, že to neuděláme, dojde s největší pravděpodobností k vzájemnému

¹⁸ ŠIK, Vladimír. *Komunikační kompetence v praxi*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004, 108 s. ISBN 80-7044-601-3.

nedorozumění, konfliktu. Pro učitele je obzvláště důležité, aby v kontaktu s rodiči pečlivě volil slova. S ohledem na rodiče, se kterým právě hovoří, je nutné uvědomit si, jaká slova volit, jak obsáhle nebo jednoduše vysvětlit nebo předat informaci, tak, aby ji dokonale pochopili bez postranních možných vysvětlení. Toto pravidlo pak obzvláště platí u rodičů, jejichž dítě má nějaký dlouhodobější zdravotní problém, znevýhodnění či postižení a učitel s nimi komunikuje častěji než s ostatními rodiči.

2.10 Komunikační chyby

Mezi časté komunikační chyby považujeme kritiku a zaměření se na chybu. Kritizovaný člověk může zažívat pocity méněcennosti či hněvu. Obecně platí, že je před kritikou lépe dotyčného pochválit za něco dobře splněného a dodat k tomu návod, jak by to mohl zvládnout ještě lépe.

Výčitky a obviňování nepřispívají k efektivní komunikaci. Nadměrné kritizování u káraného může vzbudit neochotu spolupracovat, cítí se nepříjemně. Zadaný cíl sice nakonec splní, ale z důvodu, že je k tomu donucen, nikoliv z vlastní vůle.

Učitel by se měl vyvarovat v komunikaci s rodiči i s dětmi moralizování, poučování. Jeho věty by neměly být formulovány způsobem např.: „Měli byste si uvědomit, že...“ Pokud učitel rodičům sděluje nepříznivé informace, měl by tak činit vhodným způsobem a v klidné atmosféře, pro rodiče důstojným způsobem. Je zde pak větší šance, že rodiče nebo děti budou lépe naslouchat a dosáhne se tím větší zodpovědnosti dotyčných za své činy, prohřešky.

Další neefektivním způsobem komunikace je citové vydírání, kdy učitel např. u dítěte záměrně vzbuzuje pocit viny. Efektem může být ale ztráta učitelovy autority, a pokud se vydírání opakuje, může jej žák přestat vnímat úplně.

Učitel by se měl vyvarovat zákazů a obviňování, bez toho aniž by vysvětlil případné možné následky, které by nastaly, pokud by žák zákaz porušil. Stejně tak pokyny nebo příkazy typu: „Okamžitě to přines!“, vyžadují od učitele doplnění o bližší informace, strohé a úsečné, nadřazené rozkazy nepřispívají k vzájemné přátelské a efektivní komunikaci.

Nedoporučuje se ani používat tzv. negativní scénáře. Negativní scénář dobře ilustruje věta: „Z tebe nevyroste nic dobrého!“ Takový to postoj vyvolá u druhého negativní odezvu, pocit méněcennosti a neschopnosti. Nálepkování, přisuzování

určitých vlastností, schopností, na základě domněnek, předsudků, rozhodně nepatří mezi žádané komunikační chování.

Mezi nevhodné formy komunikace patří křik, urážky, ironie, sarkasmus, ale také i srovnávání s ostatními, které může působit velmi ponižujícím způsobem. Učitel je zde v roli nadřazené osoby, což může mít za efekt psychické ohrožení, snížení sebedůvěry a vyvolání negativních emocí vůči sobě.

2.11 Bariéry v komunikaci

Vzájemné překážky v mezilidské komunikaci jsou dány především rozdílností lidských povah, našich názorů, zkušeností, ale také různými vztahy mezi lidmi, podřízeností, nadřizeností nebo jazykovou či kulturní odlišností. Müllerová¹⁹ rozlišuje komunikační bariéry na horizontální, vertikální, kulturní a jazykové a postoje.

Mezi horizontální bariéry patří obtíže, které vznikají v důsledku chyb ve vnímání. Patří mezi ně percepčně postojové zaměření, kdy učitel může žáka vnímat na základě konkrétního navozeného obrazu o něm. Učitel se může poddat tzv. haló efektu, jehož principem je vycházení při komunikaci s rodiči, žáky z jejich nejnápadnější vlastnosti a nebrat v úvahu další. Při haló efektu se uplatňují předsudky a stereotypy, stejně jako při stereotypizaci, kdy učitel vychází předpokladu, že s určitými lidmi, činnostmi jsou spojeny obecně platné principy (Lidé s brýlemi jsou chytří.). Pokud učitel vychází z informací, které si udělá o žákovi, když s ním poprvé hovoří, můžeme mluvit o podlehnutí prvnímu dojmu. Stejně tak může určité žáky zvýhodňovat před ostatními nebo naopak druhé podceňovat. Projekce je další častou chybou v komunikaci, kdy učitel připisuje své chyby ostatním nebo důvody svých problému svému okolí. Je prokazatelné, že si člověk lépe zapamatuje úvodní a poslední část knihy. Podobně člověk registruje nejvíce první, ale i poslední dojem, který na něj druhý člověk udělá (tzv. efekt pořadí). Je nutné brát na vědomí vlastní emocionální stav, momentální náladu, která velice ovlivňuje vnímání člověka. Díky veliké radosti, hněvu, závisti lidé nevyhodnocují situace správně, chybují v úsudku, mohou se špatně soustředit, vnímat informace zkresleně atp.

Vertikální bariéry spočívají v nerovném postavení lidí. Mezi žáky a učiteli takový vztah je. Z takového komplikovaného postavení mohou vznikat problémy, které

¹⁹ MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, 73 s. ISBN 80-7083-618-0.

znesnadní vzájemnou komunikaci. Častou chybou mnoha škol je díky velkému počtu dětí ve třídě nedostatek přímých kontaktů učitele a žáka. Učitel může informace předávat kusé, nesrozumitelné, neřekne informace přímo dětem – ty si je mají mezi sebou oznámit samy, nedostatečně se připraví na jejich předávání. Stejně tak mohou komplikace nastat, jestliže učitel dostatečně neinformuje děti a rodiče, zatajuje informace nebo není ochoten komunikovat.

Vzájemné problémy vycházející z kulturních a jazykových rozdílů se většinou vyskytují u dětí, rodičů, kteří neznají nebo ovládají s obtížemi jazyk, jímž se v dané zemi komunikuje. Mohou to být děti např. Romů nebo děti pocházející z různých zemí, přistěhovalci. Rozdíly v kulturách znesnadňují vzájemné pochopení neverbálních signálů, špatně si mohou vykládat některá slova atd.

Bariéry, které vychází z našich postojů, se objevují např. v naší tendenci nad ostatními vynášet soudy, zobecňovat, naléhat, přistupovat k situacím lhostejně.²⁰

2.12 Zlozvyky

Pochopení toho, co chceme druhým sdělit, nám stěžují tzv. komunikační zlozvyky. Díky nim vzniká nepochopení mezi lidmi, přenáší se mylné informace a hodně lidí si je ani nemusí uvědomovat. Zlozvyky se mohou vyskytovat ve všech fázích komunikace, ať už při sdělování, tak i při přijímání informací – naslouchání. Obzvláštní pozor by si při komunikaci měli dát pedagogové, vyhnou se tak nedorozuměním, ať už s žáky, tak i s rodiči.

Důležité je druhým lidem pečlivě naslouchat. Díky naslouchání se tak o ostatních dozví spousta důležitých informací, které jim pomáhají k vytváření a udržování vztahů s nimi. Skrze tyto vztahy pak mohou uplatňovat svůj vliv, radit jim a pomáhat.

Naslouchání je tvořeno třemi fázemi – příjmem signálů, porozuměním, zapamatováním, hodnocením a zpětnou vazbou. Kdykoliv se ale může proces naslouchání narušit a to je moment, kdy pak vznikají různé zlozvyky. Tato nedorozumění mohou vznikat ale i díky odlišnostem mezi pohlavími nebo různými kulturami.²¹

²⁰ MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, 73 s. ISBN 80-7083-618-0

²¹ DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001, 420 s. ISBN 80-7169-988-8.

Praško a Prašková²² uvádí, že mezi časté chyby při naslouchání patří následující:

Čtení myšlenek je jednou z obvyklých chyb. Pokud tušíme, jak sdělení dopadne, můžeme rodičům, dětem do jejich sdělení vkládat vlastní názory, myšlenky. Stává se to obvykle v situacích, ze kterých míváme strach. Podobným nepříjemným zlozvykem je přerušování a skákání do řeči, kterým můžeme dávat rodičům, dětem najevo, že nás jejich názor nezajímá. Je lépe se proto obrnit trpělivostí a poslechnout vše, co chtějí říci a teprve pak se k problému vyjádřit. Za stejně hrubé chování může být považováno i mlčení, žádná reakce na sdělení nebo neverbální odmítání, kdy se učitel, který poslouchá, otočí k dítěti, rodiči zády. Toto chování pak může vzbuzovat dojem, že učitele nezajímá, co mu říkají.

Dalšími chybami při sdělování informací rozumíme:

Nepřímé vyjadřování pocitů, které může způsobit, že žáky, rodiče znejistíme, stejně tak neupřímné chování, díky kterému se chceme např. vyhnout nějaké konfliktní situaci, o které by bylo nejlepší hovořit a vyřešit ji. Přehánění nebo naopak mlžení ve smyslu nejasného a nekonkrétního sdělení rovněž nepřispívá k věrohodnosti sdělení ani k obrazu spravedlivého učitele. Někteří lidé mají tendence situace přehánět nebo přílišně zobecňovat a konkrétní problém např. vztáhnou na celou skupinu. Manipulace s fakty, překrucování nebo únik od tématu také patří mezi obvyklé komunikační chyby, stejně tak nadměrná neverbální komunikace nebo nesoulad mezi verbální a neverbální složkou může způsobit, že učitelé nebudou ve svém projevu autentičtí, rodiče k nim nebudou přistupovat s důvěrou a množství konfliktních situací pak může narůstat.²³

2.13 Efektivní způsoby dorozumívání

Komunikace mezi rodiči, žáky a učitelem bude úspěšná tehdy, jestliže učitel všechny své připomínky a výtky správně popíše tak, aby druhá strana plně pochopila, co jí chce sdělit. Další důležitou součástí jsou informace, které popisují nastalý problém, proč se tak děje a jaké budou jeho případné důsledky. Jak už bylo zmíněno výše, nejlepším způsobem je začínat s vyjádřením našich očekávání a vlastních potřeb, místo toho, aby učitelé začali kritizovat a napadat chování, jednání, které mu u dítěte/rodiče vadí.

²² PRAŠKO, J. a H. PRAŠKOVÁ. *Asertivitou proti stresu*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007, 277 s. ISBN 978-80-247-1697-8

²³ Tamtéž.

Učitel by vždy měl dávat druhým možnost volby a to formou např. nabídek. Takové jednání přispívá k dobré náladě jednotlivých aktérů a zvyšuje pocit spoluzodpovědnosti. Vždy by měl dát také možnost nechat se vyjádřit rodiče/dítě a neměl by zapomínat, že mezi nimi existuje vztahová rovnost. Učitel nestojí nad rodiči ani dětmi.²⁴

Každý učitel by měl přemýšlet nad tím, jak s ostatními komunikuje, vystříhat se případných chyb nebo se je alespoň pokusit minimalizovat. Stává se ale, že i přes snahu se každému nepodaří svých zlovyků zbavit, důležité je, aby si na ně dával pozor a předcházel jim.

Oslovit někoho, navázat první kontakt a rozvinout komunikaci není vůbec jednoduché. Stejně tak získat si pozornost posluchačů. Mezi vůbec nejtěžší komunikační dovednost patří udržení si pozornosti posluchačů. Obzvláště obtížné je to u mladších dětí nebo dětí se specifickými vzdělávacími potřebami, jejichž pozornost velice kolísá a nejsou schopné se soustředit po delší dobu. Učitel má proto velice nelehkou pozici.

2.14 Podmínky efektivního sdělování informací

Vybíral²⁵ vymezuje tyto podmínky efektivního sdělování informací – zdravé komunikace, kterou rozděluje do devíti oblastí:

- reakce musí být bezprostřední – komunikující reaguje ihned, neodkládá odpověď na pozdější dobu (toto pravidlo má ale své výjimky),
- kognitivní přizpůsobení – učitel – rodič, žák se vzájemně přizpůsobují svým verbálním i neverbálním projevům, slovníku,
- aktivní zájem o druhého – učitel trpělivě naslouchá, využívá přívětivého tónu v řeči, usmívá se, reaguje na slyšené – pocity radost/smutek, udržuje oční kontakt,
- princip vzájemnosti – oba účastníci by měli mít stejnou možnost k vyjádření se, ať časovou, tak i prostorovou, jejich využití pak záleží na konkrétní potřebě,
- humor – díky humoru se zlepšuje a uvolňuje napětí mezi komunikujícími, skrze humor se lépe udržuje pozornost,

²⁴ KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2006, 286 s. ISBN 80-901873-7-4.

²⁵ VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 263 s. ISBN 80-7178-291-2.

- „Třikrát ne“ – Vybíral zmiňuje tři věci, kterým bychom se měli v rozhovoru vyhnout. Nedávat najevo zklamání (nedramatizovat a nezveličovat vzniklý problém), příliš nekritizovat, nezahrnovat rodiče, žáky nadměru úkoly, požadavky,
- podpora dalšího setkávání – učitel dává najevo, že komunikace není ukončená, že se s rodiči, žáky tématu bude rád věnovat i v budoucnu,
- pozitivní komunikace – učitel by se měl snažit, aby sdělování probíhalo v přátelském duchu a co nejméně používat záporu, formulovat své žádosti pozitivně.

2.15 Úspěšná komunikace mezi učitelem a rodiči

Předpokladem co nejúspěšnější komunikace učitele s rodičem je potřeba dodržovat celou řadu zásad. Učitel by měl mít na paměti, že rodič je expertem na své dítě, vychovává jej a stará se o něj celý život. Měl by ho proto vnímat jako partnera. Pokud učitel naváže s rodinou přátelský vztah, neměl by jej zneužívat. Měl by s ní udržovat pravidelný kontakt, získávat zpětnou vazbu a získané informace pak pečlivě analyzovat. Učitelovo chování by mělo být prosté jakéhokoliv povyšování, nadřazenosti. Rodiče by měli mít právo vyjádřit svůj názor. Při hodnocení dítěte by měl mít učitel na paměti, že je potřeba vycházet z kladných stránek dítěte a „neškatulkovat“.²⁶

²⁶ ŠŤASTNÁ, M. *Komunikace s rodiči a veřejností* [online]. 2010 [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1405764315.pdf>.

3 SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY

3.1 Spolupráce s rodinou a její obvyklé formy

Rodina a škola reprezentují dvě z nejdůležitějších společenských institucí, které se spolupodílejí na výchově a vzdělávání. Existuje mezi nimi určitý druh napětí, kterému mnoho nepomáhá zakořeněná představa školy, coby uzavřeného systému předávání vědomostí. Výchova by měla tvořit průnik vlivů jak rodiny, tak i školy. Rodiče, díky tomu, jak ke vzdělávání přistupují, přímo ovlivňují i hodnotový žebříček svých dětí. Nelze proto vliv rodiny opomíjet. Z toho důvodu je nutné vzájemné vztahy neustále prohlubovat, hledat nové cesty, jak spolupracovat, úspěšně komunikovat, aby bylo dosaženo společného cíle školy a rodiny a tím vychovat z dítěte úspěšného, sebevědomého, zdravého, vzdělaného jedince.

Komunikace mezi rodinou a školou se netýká pouze učitele (ředitele školy). Dotýká se přímo všech zaměstnanců školy. Z toho důvodu ředitelé škol posílají své zaměstnance na různá školení k osvojení si komunikačních dovedností, aby spolupráce s rodinami byla co nejefektivnější. Stále ale platí, že osobou, která je s rodiči v nejčastějším kontaktu, je třídní učitel.

Komunikaci mezi rodinou a školou Šťastná²⁷ dělí do těchto kategorií:

- přímá komunikace – individuální (přímý kontakt učitele s rodinou), skupinová (třídní schůzky),
- zprostředkovaná komunikace – písemný styk (notýsek, žákovská knížka), veřejná oznámení (informační nástěnky pro rodiče, webové stránky školy, vývěsky).

Hlavním předpokladem úspěšné komunikace mezi školou je transparentnost a objektivnost informací, které škola rodičům předává. Všechna sdělení by měla být srozumitelná a snadno ověřitelná. Škola by měla vystupovat nezaujatě a všechny zprávy by měly být aktualizované, aby nedošlo k nedorozumění.

²⁷ ŠŤASTNÁ, M. *Komunikace s rodiči a veřejností* [online]. 2010 [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1405764315.pdf>.

3.2 Osobní kontakt učitele a rodiče

Janiš²⁸ udává, že ideální pro rodinu je, když si školu, na kterou chce dítě přihlásit, jde prohlédnout dopředu. Obzvláště důležité je to pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kdy se rodiče potřebují ujistit, že jim škola pro dítě zajistí to nejlepší zázemí a podmínky pro vzdělávání. O takových schůzkách mluvíme jako o prvních návštěvách školy. Školy je v dnešní době nabízejí formou dne otevřených dveří nebo po telefonické domluvě s vedením, kdy je pověřená osoba provede po škole a nechá je nahlédnout do dokumentace.

Informační schůzka pro rodiče prvňáčků se koná většinou v posledních dvou měsících školy (květen, červen), kdy už má vedení školy jasno o učitelích, kteří budou v prvních třídách učit. Tato schůzka má seznamovací a informační charakter ve smyslu předání základních informací o požadavcích na výbavu pro budoucího prvňáčka, rodiče se seznámí s režimem dne, dostanou instrukce k průběhu začátku školního roku, mohou si prohlédnout budoucí třídu atp. Rodiče zde také mají prostor pro individuální konzultaci, popř. se mohou domluvit na osobní schůzce, na které potom projednávají zdravotní stav dítěte, specifika jeho chování...

Mezi méně často využívané způsoby kontaktu s rodinou jsou návštěvy v rodinách. Důvodem může být vytíženost učitelů, kteří nemusí mít čas na obcházení svých žáků nebo jejich obavy z narušení soukromí rodin. Jestliže však obě strany budou tyto návštěvy vnímat jako návštěvy mezi známými, schůzky pak budou probíhat bez obtíží. Janiš²⁹ doporučuje schůzky v rodinách dvakrát ročně (na začátku a na konci školního roku) za účelem seznámení se s rodinou a dětmi, prostředím ve kterém žijí. Děti se ve většině případů na návštěvu svého učitele velmi těší.

Telefonický rozhovor s rodiči škola většinou využívá v situacích, které vyžadují rychlé řešení. V dnešní hektické době je proto tento způsob komunikace mezi rodinou a školou využíván stále častěji, šetří čas, nicméně ale plně nenahrazuje osobní kontakt, kdy je komunikace mezi rodiči a žáky osobnější a dá se lépe předejít možným nedorozuměním.

Třídní schůzky se zpravidla konají třikrát až čtyřikrát do roka. Rodiče jsou zde zpraveni o prospěchu, chování žáka, školních akcích atp. Třídní schůzky mohou mít formu skupinovou, kdy si učitel sezeve rodiče žáků na určitou hodinu a hovoří

²⁸ JANIŠ, K. *Rodina a škola*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 103 s. ISBN 8070411708.

²⁹ Tamtéž.

o společných třídních věcech, po jejím skončení zpravidla řeší s jednotlivými rodiči případné dotazy, problémy individuálně.

V dnešní době se stále více využívá individuálních třídních schůzek, individuálních konzultací. Rodiče si mají možnost vybrat termín, který jim pro schůzku nejvíce vyhovuje a společně s učitelem pak řeší věci obecné (školní kroužky, akce, připravované změny) a individuální (prospěch, chování žáka), ať už za účasti dítěte nebo bez něj. Pokud rodiče nejsou schopni vybrat si z uvedených termínů, je také možné jim nabídnout setkání v konzultačních hodinách učitele, které má pravidelně v předem danou dobu.

3.3 Písemná komunikace mezi rodinou a školou

Mezi písemné formy komunikace rodiny a školy patří např. notýsky, individuální záznamníky, do kterých si učitelé a rodiče vzájemně vpisují vzkazy, které si chtějí vzájemně sdělit. Rodiče mohou učitele upozornit např. na změny v rodině, učitel prostřednictvím notýsku rodiče informuje o třídních akcích, osobních pokrocích dítěte atp. Výhoda notýsků spočívá v tom, že je spjat pouze s konkrétním dítětem. Ukazuje se jako efektivní prostředník mezi učitelem a dítětem při práci na konkrétním úkolu, kdy učitel každodenně vpisuje rodičům informace a zajišťuje jim tak zpětnou vazbu. Tento neformální způsob komunikace se obzvláště dobře uplatňuje u dětí se specifickými poruchami učení. Nevýhodou může být nedostatek času učitele vpisovat podrobnější informace, a proto dnes bývá doplňován emailovou korespondencí. Pomocí emailu má učitel možnost odpovídat na rodičovské dotazy i mimo školu, popř. je informovat s předstihem o nějaké události (závažné infekční onemocnění ve třídě). Předpokladem efektivní komunikace je ovšem přístup k internetu ze strany rodičů a odpovídání učitele na dotazy rodičů v rozumném časovém intervalu, ideálně co nejdříve.

Další metoda informování rodičů jsou tzv. zprávy o dítěti. Učitel zpravidla jedenkrát za čtvrtletí nebo pololetí rodiče písemně informuje o pokrocích jejich dítěte, předává jim zprávu o chování a vývoji. Zpráva by měla být psána pozitivně, měly by v ní být zdůrazněné kladné stránky žáka. Žákovy obtíže by měly být popsány jasným, objektivním způsobem. Neměl by v ní chybět kontakt na třídního učitele, aby se rodiče mohli domluvit na dalším postupu, popř. na konzultaci nesrovnalostí s učitelem. Pro rodiče by tyto informace měly být jakýmsi souhrnem již obdržených zpráv, neměly by

proto být překvapující. Předpokladem úspěšné spolupráce je průběžné informování rodičů o stavu dítěte po celý rok.

3.4 Zapojení rodičů do školních i mimoškolních aktivit

V dnešní době školy nabízí celou škálu různých možností, jak zapojit rodinu do dění ve škole a vzájemně spolupracovat. V následujících řádcích jsou nastíněné možné formy součinnosti a nabídky pro rodiče, které jsou školami dnes již v různé míře využívány.

Návštěva a aktivní účast rodičů při školních aktivitách není u nás prozatím tolik rozšířena. Důvodů může být několik – vyučování probíhá v dopoledních hodinách, když je většina rodičů v práci, neochota ze strany rodičů, obavy, neznalost, neochota ze strany učitelů. Aby se rodiče i učitelé cítili ve škole příjemně, je zapotřebí od základu změnit své postoje, hlavně ze strany učitele, protože on je hlavním strůjcem a iniciátorem následujících možných setkání.

Rodič má možnost navštívit svou třídu.

Učitel nabídne rodiči možnost sledování dění ve třídě. Tento způsob je vhodný pro stydlivé rodiče, kteří tak mají možnost sledovat své dítě mezi vrstevníky, seznámí se s chodem třídy, pozorují chování svého potomka. Nevýhodou je, že se děti většinou chovají trochu jinak, než když se jejich rodič ve třídě nenachází. Je proto dobré schůzky opakovat, aby si děti na pobyt svého rodiče zvykly.

Rodič má možnost vést zájmové kroužky a další volnočasové aktivity.

Mnozí rodiče se rádi podělí o dovednost, kterou jsou potom ochotni učit další děti a rozvíjet jejich talent. Škola s těmito rodiči sepisuje vzájemnou smlouvu a rodiče zde pak mohou vést kroužky i za úplatu.

Rodič má možnost asistovat při vyučování.

V případě souhlasu ředitele školy může rodič asistovat učiteli při vyučování. Jedná se o pravidelné docházení do školy, za které může rodič dostat i finanční ohodnocení. Rodič může učiteli pomoci při plánování učební lekce, ale přímo ji i realizovat. Může být k ruce dětem např. se speciálními vzdělávacími potřebami, které vyžadují zvýšenou péči a kontrolu. Díky rodiči-asistentovi je na prvním stupni základní školy také možné se v hodinách výtvarné výchovy pustit do náročnějších projektů, které vyžadují větší zapojení učitele, skupinová práce dětí je efektivnější – učitel i asistent zvládnout dohlížet a pomáhat více dětem.

Rodič má možnost vykonávat dobrovolnickou činnost.

Výlety a exkurze vyžadují většinou zvýšený počet dospělých osob. Z hlediska bezpečnosti je vždy mnohem lepší, dohlíží-li na větší počet dětí více dospělých osob, v ideálním případě přímo z řad rodičů. Stejně tak je školou vítáno, když rodič zajistí prohlídku svého pracoviště, přijde do školy přednášet o svém povolání atp. Stejně důležité jsou i finanční či materiální dary jako např. různé pomůcky, papíry, výzdoba atp., díky kterým je vzdělávací proces rozmanitější, obohacenější.

Rodič má možnost rozhodovat o dění ve své škole.

Rodiče mohou aktivně ovlivňovat dění ve škole. Každá třída má svého třídního důvěrníka, jemuž má možnost sdělit své připomínky a ten je pak předává dál na schůzce třídních důvěrníků, kde jsou řešeny a diskutovány. Další možnost rozhodování o dění ve škole na vyšší úrovni mají rodiče zvolení do Rady školy, kde se projednává mj. výroční zpráva školy, její finanční rozpočet atp.

Škola nabízí setkávání absolventů po letech.

Některé školy nabízejí pro své absolventy setkávání po letech a podporují tak pocit sounáležitosti, v případě slavných absolventů se tím své škole snaží dělat dobré jméno. Toto probíhá např. formou besídek, neformálních posezení, plesů atp.

3.5 Vzájemná očekávání učitelů a rodičů

Tím, jak se po listopadu 1989 změnilo nahlížení na školu jako instituci, změnila se i vzájemná očekávání rodičů i učitelů. Z důvodu vyšší zaneprázdněnosti rodičů, dochází k přesouvání některých povinností na bedra učitelů.³⁰ Vzájemná očekávání rodiny a školy by proto měla být reálná a realizovatelná.

Podle Rabušicové a Pola³¹ lze situaci doplnit některými výroky, v nichž obě strany vyjadřují, co od protistrany očekávají:

Očekávání rodičů od školy a učitelů:

- poradenství ohledně případných problémů s dítětem,
- potřeba dobrého vztahu učitele a dítěte,
- řešení všech problémů ze školy ve škole,
- absence zbytečné zatěžování a obtěžování rodičů,

³⁰ JANIŠ, K. *Rodina a škola*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 103 s. ISBN 8070411708.

³¹ RABUŠICOVÁ, M. a M. POLA. *Vztahy školy a rodiny dnes: hledání cest k partnerství*. Praha: PedF UK, 1996, s. 105-116. ISSN 0031-3815.

- učitel má dítě vše naučit ve škole, bez zbytečných domácích úkolů, samostudia, bez obtíží,
- spravedlivý přístup ke všem dětem, atd.

Očekávání učitelů vztahující se k rodičům:

- ochota řešit společné problémy,
- vytváření kladného rodinného prostředí,
- péče o děti,
- kontrolu dětí, zajištění donášení školních pomůcek,
- zájem o děti a jejich aktivity ve volném čase,
- zájem o kontakt s učitelem,
- plnění požadavků učitele, atd.

4 PREZENTACE ŠKOLY V MASOVÝCH MÉDIÍCH

V České republice od roku 1989 došlo k výraznému posunu v možnosti rodičů zasahovat do vzdělávání svých dětí. Rodiče dnes mají možnost skrze své zástupce ovlivňovat dění ve škole v Radě školy, kde mají možnost podílet se na rozhodování o rozpočtu školy, ale i na řešení koncepčních záležitostí školy jako je např. vize rozvoje školy atp. Rodiče jsou dnes zapojováni do dění školy daleko více než v minulých letech. Škola je dnes v rámci PR (public relations – vztahy s veřejností) povinna informovat široké okolí o své vzdělávací koncepci, nabídce a budovat tak o sobě dobré povědomí a dobrou image školy. Není možné se spoléhat pouze na fakt, že „*dobrá škola se propaguje svou prací. Jde nám stále o nejotevřenější komunikaci s veřejností a kvalitní služby pro naše klienty – žáky a jejich rodiče.*“³² V tomto duchu je proto nutné přistupovat k utváření obrazu o škole.

Jednou z možností sebe prezentace jsou např. informační letáčky, brožury. Díky nim škola podává široké veřejnosti základní informace o škole a jejím školním vzdělávacím programu. V příručkách jsou již obsaženy obsáhlejší informace o programu školy s konkrétními jmény a kontakty na příslušné osoby, jsou v nich uvedeny informace o školním klubu, kroužcích v rámci školy, organizací školního roku, chystanými celoškolními akcemi atp.

Mezi další informační materiály o škole patří např. různé plakáty, zprávy o činnosti školy, školní omalovánky s logem školy využívané např. při dni otevřených dveří či zápisu do 1. tříd.

Ke komunikaci s veřejností také slouží webové stránky školy. Jejich součástí bývají základní informace o škole a nejdůležitější kontakty. Jsou zde také vyvěšené informace o školním vzdělávacím programu (u některých škol je možné si jej i stáhnout), rozvrhy hodin jednotlivých tříd, jídelní lístek atd. V kalendáři akcí je možné se dozvědět o plánovaných soutěžích, koncertech, vystoupeních a prázdninách. Školy využívají své webové stránky k propagaci již proběhlých akcí s dokumentárními fotografiemi, vystavují zde svůj školní časopis, mají svou sekci, kde mohou přispívat i sami žáci. Školy samy si mnohdy vytváří své vlastní metodické materiály a ty pak mohou prostřednictvím webových stránek nabídnout i rodičům. Díky elektronické žákovské knížce je pro rodiče po zadání hesla jednoduché zjistit aktuální známky svého dítěte, popř. zjistit zadání domácího úkolu. Rodiče si na stránkách mnohých škol

³² ŠŤASTNÁ, M. *Komunikace s rodiči a veřejností* [online]. 2010 [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1405764315.pdf>.

mohou stáhnout nejdůležitější formuláře, žádosti a nemusí pro ně dojet do školy osobně.

V dnešní době jsou webové stránky nejlépe dosažitelným zdrojem informací včetně nejdůležitějších kontaktů a možností vzájemné komunikace mezi školou a rodinou. Záměrem škol by proto mělo být svoje webové stránky neustále rozšiřovat a zlepšovat a to nejen po obsahové stránce. Je nutné dbát na odpovídající barevnost, grafiku, v ideálním případě by měl na správu webových stránek dohlížet profesionál.

Mezi často využívaná masová média patří i tisk. Školy často pořádají různé akce pro veřejnost, jakými jsou například různé koncerty, besídky, vystoupení pro rodiče, mohou pro rodiče nabízet různé vzdělávací kurzy, přednášky, výtvarné nebo rukodělné dílny, sportovní akce nebo tematické dny, na které mohou přizvat místní tisk, rozhlas, televizi, čímž usilují o kladnou publicitu. Výstupy z těchto akcí si také školy mohou zdokumentovat samy a prezentovat je např. na webových stránkách školy nebo nástěnkách, což ale nemívá takový efekt.

Možností, jak úspěšně komunikovat s veřejností je nepřeberné množství a většina škol jich využívá celou řadu. Ředitelé škol si velice dobře uvědomují, že vliv médií na obecné povědomí o škole není zanedbatelný. Z toho důvodu je prioritou ukázat školu v co nejlepším světle. Komunikace s médii může být také opačná – ředitel školy, žáci odpovídají na dotazy reportérů.

Ředitel školy proto musí bedlivě zvážit, jaké informace médiím předává. Pečlivě vybírá informace, které by měly být aktuální, přesné, kvalitně jazykově zpracované. Měly by obsahovat základní odkazy a kontakty, případně fotografie. V každém případě by měly respektovat ochranu osobních údajů.

5 DĚTI S SVPŠD, ADHD/ADD

5.1 Rodiče dětí s SVPŠD, ADHD/ADD

Zvláštní kapitolu tvoří rodiče dětí, které mají nějaký stupeň znevýhodnění nebo postižení. Stejně tak, jako je každé dítě osobností, ke které je nutné přistupovat individuálně, tak se liší i jeho rodiče. Setkáváme se s celou řadou stylů rodičovské výchovy, od rodičů úzkostných, po ty, kteří o své děti nejeví zájem, a které již byly popsány v předchozích oddílech. Je proto pro učitele nezbytně nutné, aby byl dokonale obeznámen s diagnózou dítěte a aby zde byl pro rodiče nejen tím, kdo zprostředkovává vzdělání jejich dítěte, ale také odborníkem na danou problematiku. K tomu je zapotřebí v ideálním případě specializace v pedagogice – speciální pedagogika. V dnešní době pro učitele prvního stupně existuje celá řada kurzů, díky nimž si mohou doplnit speciálně pedagogické vzdělání a zkvalitnit tak svou práci s integrovanými dětmi. Trend individuální integrace způsobuje, že je stále více dětí s SVPŠD, ADHD/ADD apod. integrováno do klasických základních škol s běžným počtem dětí.

5.2 Děti s ADHD/ADD

Pro porozumění specifikům práce s dětmi s ADHD/ADD je zapotřebí vysvětlit typické projevy a znaky těchto obtíží.

ADHD (attention deficit hyperactivity disorder) a ADD (attention deficit disorder) řadíme mezi poruchy pozornosti. ADHD rozumíme poruchu pozornosti s hyperaktivitou, ADD poruchu pozornosti bez hyperaktivity. Většina podstatných výzkumů má svůj původ v USA, termíny pochází z angličtiny. V Mezinárodní klasifikaci nemocí těchto (MKN – 10) poruchám přidělila označení:

1. porucha aktivity a pozornosti – nalezneme ji pod kódem F 90.0
2. hyperkinetická porucha chování (F 90.1)

Laická veřejnost má často tendenci označovat děti trpící těmito poruchami za hyperaktivní, což není vždy na místě. Děti se syndromem ADD často hyperaktivní

nejdou. Většinou ve třídě nevyrušují, neupoutávají na sebe pozornost učitele a nejsou proto tolik nápadně.³³

Podle Riefové³⁴ děti se syndromem ADD vykazují tyto charakteristické rysy chování:

- dají se snadno rozptýlit podněty z okolí,
- mají obtíže s plněním příkazů a nasloucháním,
- mají obtíže s udržení pozornosti,
- mají obtíže v soustředění se na činnost a její dokončení,
- ve škole často podávají nevyvážený výkon, kdy jsou jednou úkol splnit schopni, podruhé již ne,
- mají obtíže při samostudiu, samostatné práci,
- často působí jako duchem nepřítomni,
- jsou nepořádní, často ztrácejí a hledají své věci,
- mívají pomalejší pracovní tempo.

Reifová³⁵ dále uvádí projevy chování typické pro děti s ADHD:

- vysoká míra aktivity - děti působí, že jsou neustále v pohybu, vrtí se, pohybují rukama, nohama, padají ze židle, neustále si s něčím hrají, nevydrží delší dobu na jednom místě,
- malé sebeovládání a impulzivní chování – mluví dříve, než si odpověď promyslí, skáčí do řeči ostatním, nevydrží počkat, až na ně přijde řada, hodně mluví, často se zapojuje do nebezpečných činností, aniž by dopředu zvážily případná rizika (např. skoky z výšky),
- bývají často sociálně nevyzrálé,
- vyznačují se malou sebedůvěrou, jsou značně frustrované,
- agresivita, nepřiměřené reakce i na malé podněty, obtížně mění činnosti.

Práce s dětmi s ADHD, ADD nebývá jednoduchá. Kromě sníženého počtu dětí ve třídách, asistentů, speciálních škol, adekvátních pomůcek, relaxačních zón, je nadmíru důležitá osobnost učitele, který s dětmi pracuje. Často se stává, že děti s ADHD někoho zraní nebo se předvádí před vrstevníky, atp. Je proto nadmíru důležité, aby tyto děti byly nejen kárány, ale především chváleny za své úspěchy, a to

³³ Asociace dospělých pro hyperaktivní děti. O ADHD [online]. 2009 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://adehade.cz/o-adhd/>.

³⁴ RIEFOVÁ, S. F. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 251 s. ISBN 80-7178-287-4.

³⁵ Tamtéž.

i před rodiči, se kterými by měl být učitel v častějším kontaktu a měl by je informovat o změnách, pokrocích, ale i problémech dítěte a konzultovat s nimi další kroky.³⁶

5.3 Děti s SVPŠD

Definování specifických vývojových poruch školních dovedností neboli SVPŠD je obtížnější z důvodu nejednotnosti celosvětového pojetí spektra všech symptomů. Obecně v proto definovány jako „*termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání řeči, čtení a psaní, naslouchání a matematiky. Tyto potíže mají individuální charakter a vznikají na podkladě dysfunkcí centrální nervové soustavy.*“³⁷

Základní typy specifických poruch učení podle Mezinárodní klasifikace nemocí:

F 81 Specifické vývojové poruchy školních dovedností

F 81.0. Specifická porucha čtení

F 81.1. Specifická porucha psaní

F 81.2. Specifická porucha počítání

F 81.3 Smíšená porucha školních dovedností

Základní typy SVPŠD

- Dyslexie – porucha osvojení si čtení za pomoci klasických metod ve výuce. Projevuje se obtížemi ve čtení, jejichž rozlišení je klíčové pro určení správné diagnózy. Bývá zaměňována za tzv. pseudodyslexii, která na rozdíl od dyslexie bývá zapříčiněna, např. nedostatečnou péčí o dítě, zanedbáním, nedostatkem podnětů.
- Dysgrafie – porucha v oblasti psaní. Děti chybují např. v psaní jednotlivých tvarů grafémů.
- Dysortografie – porucha v oblasti osvojování si gramatických pravidel. Tato porucha často souvisí s dysgrafií.
- Dyskalkulie – porucha v oblasti operace s matematickými symboly.

³⁶ RENOTIÉROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

³⁷ ZELINKOVÁ In: RENOTIÉROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

- Dyspraxie – porucha v motorické oblasti, špatná tělesná koordinace, neobratnost.³⁸

5.4 Další projevy SVPŠD

Výše uvedené projevy se týkají konkrétních poruch, všem jsou však společné následující, které mohou být u každého jedince zastoupeny v jiné míře nebo vůbec. Mezi projevy SVPŠD patří podle Renotírové:³⁹

- deficity pozornosti – kolísání pozornosti, neschopnost udržet pozornost delší dobu (adekvátně k věku dítěte),
- zvýšená unavitelnost – souvisí se špatnou koncentrací,
- deficity paměti – poruchy v oblasti krátkodobé či dlouhodobé paměti. Mohou se projevovat jako neschopnost dětí si zapamatovat např. slovní řady (báseň, posloupnost měsíců v roce atp.),
- obtíže v motorice – projevují se špatnou tělesnou koordinací a koordinací ruky. Tyto těžkosti pak souvisí např. s problémy v grafomotorice, kdy děti často špatně drží tužku nebo příliš tlačí na hrot,
- obtíže v pravolevé orientaci – projevují se u dětí, které mají problémy v zrakové či sluchové diferenciaci. Pravolevá orientace je ovlivněna druhem laterality,
- orientace v jazyce a řeči – u dětí se může vyskytovat artikulační neobratnost, asimilace slov, slabik, nepřesnosti v rozlišování hlásek, rytmu, problémy s reprodukcí textu, jazykolamů,
- emoční nestabilita – děti s SVPŠD se mohou projevovat náladově, plačtivě, přecitlivěle vůči kritice. Důvodem může být snížená schopnost koncentrace a zvýšená unavitelnost dětí, ale i vztah okolí k dítěti – např. přílišné nároky na dítě,
- poruchy aktivity – nejčastěji se můžeme setkat s hyperaktivitou – nadměrnou fyzickou činností nebo hypoaktivitou – sníženou fyzickou činností dětí. Poruchy bývají spojeny s poruchami pozornosti.

³⁸ *Pedagogický lexikon: Specifické poruchy učení a chování* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Specifick%C3%A9_poruchy_u%C4%8Den%C3%AD_a_chov%C3%A1n%C3%AD_-_SPU

³⁹ RENOTÍROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

5.5 Obecné zásady při práci s dětmi s SVPŠD, ADHD/ADD

Nelze očekávat, že u dětí s SVPŠD, ADHD/ADD dojde k zlepšení stavu ihned. Reeducace neboli využívání nejrůznějších metod, díky nimž dochází k úpravě narušených schopností, je dlouhodobý náročný proces, ve kterém se postupně rozvíjí či zlepšuje úroveň narušených nebo nerozvinutých funkcí, které jsou potřebné např. pro čtení, psaní, počítání (např. rozvíjení narušených funkcí sluchového vnímání).

Jejím výsledkem však není pouze rozvoj těchto funkcí a vytvoření potřebných na vyhovující úrovni, ale hlavně alespoň na částečnou kompenzaci obtíží, které vyplývají ze specifických poruch učení, ADHD/ADD⁴⁰.

Pravidla správného postupu při práci s dětmi s SVPŠD, ADHD/ADD

Potřeba individuálního přístupu je nutná z důvodu specifik jednotlivých diagnóz. Každé dítě je jiné, liší se znalostmi, dovednostmi i schopnostmi, pochází z rozdílných sociálních prostředí.

S reeducací se začíná na stupni, který dítě zná. Poté se přechází k tématům, ve kterých se problémy projevují. Současně je nutné jeho dosaženou aktuální úroveň brát v potaz.

Dítě nesmíme přetěžovat a volíme takové přístupy, při kterých se zapojuje více smyslů, tzv. multisenzorionální přístup, ideálně pracovat s nejrůznějšími pomůckami.

Často dítě chválíme a i v případech, že selhává, je potřeba ocenit alespoň jeho snahu.⁴¹

⁴⁰ QUAY, H. C. a A. E. HOGAN. *Handbook of Disruptive Behavior Disorders*. New York: Springer Verlag, 1999. ISBN 978-1-4613-7214-1.

⁴¹ ŠAUEROVÁ, M., K. ŠPAČKOVÁ a E. NECHLEBOVÁ. *Rvp.cz: Speciální pedagogika v praxi: Reeducace specifických poruch učení* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/17281/specialni-pedagogika-v-praxi-reeducace-specificky-poruch-uceni.html/>.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ NA ZŠ ÚSTÍ NAD LABEM

6.1 Cíl výzkumu

Ve výzkumné části diplomové práce budou rozebrány možnosti spolupráce rodiny a školy a to z pohledu obou skupin. Na následujících stránkách budou prezentovány názory rodičů, jejichž děti školu navštěvují a také učitelů, které děti s SVPŠD, ADHD/ADD ve svých třídách vyučují. Ve výzkumu bude využita kombinace kvalitativního rozhovoru a kvantitativního dotazníku. Dotazník a rozhovor jsou hlavní metody, které jsou v diplomové práci využity. Praktická část je proto rozdělena na dvě části. V první části jde o kvalitativní šetření formou individuálních rozhovorů s učiteli, v druhé o kvantitativní dotazníkové šetření, které jsem prováděla s rodiči dětí s SVPŠD, ADHD/ADD.

Praktická část je zaměřena na analýzu možností spolupráce mezi školou a rodinou. Zaměřuje se na klady a zápory vzájemné komunikace a její formy, využívané v Základní škole Paprsek. Výsledky výzkumu mohou být využitelné ke zlepšení způsobu komunikace v této konkrétní základní škole. Myšlenka diplomové práce spočívá v potřebě pozitivně ovlivnit komunikaci mezi školou a rodinou tak, aby rodiče vnímali školu kladně, jako otevřenou instituci a učitele jako odborníky – partnery, na které se mohou spolehnout, důvěřovat jim a obrátit se na ně dle individuální potřeby.

Děti se SVPŠD, ADHD/ADD jsou specifické především svojí impulzivitou, svou zhoršenou schopností se soustředit, popř. krátkodobější pamětí atd., proto jsou u nich konfliktní situace častější než u běžné populace. Z toho důvodu je obzvlášť důležité, aby se rodiče více zapojovali do dění ve škole, do výuky, než na klasické základní škole, aby byla možnost okamžité zpětné vazby vzhledem k chování a školních výsledků dítěte.

6.2 Hypotézy

Hypotézy byly stanoveny na základě subjektivních zkušeností vyplývajících z praxe učitele na základní škole v délce šesti let. Přičemž celých šest let bylo konáno mj. i s dětmi se znevýhodněním v oblasti SVPŠD, ADHD/ADD.

Hypotéza č. 1: Očekávání rodičů budou vzhledem ke kvalitě komunikace vyšší, než může škola nabídnout.

Hypotéza 2: Rodiče budou preferovat osobní komunikaci nad jinými formami komunikace.

Hypotéza 3: Kvalita komunikace a množství nabízených aktivit bude učiteli považována za standardní nebo nadstandardní.

6.3 Výzkumné otázky

Praktická část bude zaměřena na hledání odpovědí na následující výzkumné otázky:

1. Jaká je subjektivně vnímaná kvalita spolupráce mezi rodinou a školou?
2. Jaké formy spolupráce rodiče upřednostňují?
3. Co rodičům při vzájemné komunikaci schází?
4. Jaké aktivity rodičům škola nabízí?
5. Zapojují se rodiče do aktivit nabízených školou?
6. Jaké aktivity rodičům ve škole schází?
7. Ovlivňuje spolupráce rodiny školní prospěch dítěte?

7 ZÁKLADNÍ ŠKOLA ÚSTÍ NAD LABEM

Základní škola Ústí nad Labem, Vojnovičova 620/5, je školou, skládající se z kmenové školy, která sídlí ve Vojnovičově ulici, společně se školní jídelnou a školním klubem a také z odloučeného pracoviště s názvem Paprsek, ve kterém se nachází 5 tříd pro děti s handicapem, školní družina a přípravná třída. Škola je umístěna v klidné části města, tvořené převážně z nízkopodlažních domů, s větším množstvím zeleně. V blízkém okruhu školy se také nacházejí obce Skorotice a Božtěšice, v nichž v současnosti probíhá rozsáhlá výstavba nových rodinných domů a počet zájemců o navštěvování ZŠ Vojnovičova, každým rokem roste. V současné době je žáky školy kolem 600 dětí.

Ve škole se vyučuje dle zákona 561/2004 Sb. podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s názvem „Škola pro každého, škola pro život.“ Škola spolupracuje s blízkou mateřskou školou Zvoneček a Sluníčko a specializovanými mateřskými školami, z nichž do školy přichází budoucí prvňáčci. Škola myslí i na žáky s odkladem povinné školní docházky, pro ně je zřízen přípravný ročník, který má v současnosti již dvě třídy. Další spolupráce je dle ředitelky školy J. Linhartové navázána se speciálními pedagogickými centry, pedagogicko-psychologickými poradnami, s nimiž se učitelé ve spolupráci podílí na reedukaci případných obtíží a také jejich předcházením (např. sociálně patologických jevů).

Školní klub, který při základní škole funguje, je otevřen nejen pro žáky školy, ale i pro zájemce z jiných škol. V rámci klubu jsou pro děti nabízeny nejrůznější zájmové kroužky, rukodělné aktivity, výlety, možnost napsat si zde domácí úkoly, setkávat se zde s kamarády z jiných tříd atp. Školní klub je otevřen pro děti od čtvrté třídy, které již nedochází do školní družiny. Do klubu se děti přihlašují, ale mohou samy během dne odcházet a přicházet.

Škola se pyšní dlouholetou spoluprací se Zoologickou zahradou Ústí nad Labem, Domem dětí a mládeže, nově také společností Menza, AVE a Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Péče o děti se specifickými obtížemi ve vzdělávání zahrnuje také řečovou výuku, která probíhá formou jazykového kroužku, pro velký zájem rodičů, již třikrát týdně. Na kroužku děti trénují motoriku jazyka, probíhá zde procvičování správné výslovnosti hlásek pod vedením logopeda atd. Mimo kroužek je ve škole zřízeno několik skupin náprav poruch učení na obou stupních. Nápravy poruch učení probíhají jednou týdně formou hodinových společných sezení se speciálním pedagogem

a skupinou maximálně 5 dětí, kterým se učitel individuálně věnuje. Pro děti s tělesným zdravotním postižením je zajištěna speciální zdravotní tělesná výchova, kterou vedou jejich třídní učitelky – speciální pedagožky.

Škola se stále snaží o zvyšování kvality vzdělávání i v jiných oblastech – zavádění moderních metod při vyučování, je zde vyučován anglický jazyk už od první třídy, dále pak je myšleno na nadané žáky, jejichž nadání je rozvíjeno ve spolupráci s Menzou. Volný přístup k internetu je ve škole samozřejmostí, stejně tak mají žáci možnost v určených hodinách pracovat nebo si vyhledávat informace na počítačích.

Novinkou je v současné době nově navázaná spolupráce s Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně, díky níž se škole podařilo získat možnost k dostudování dvouletého oboru Speciální pedagogika pro všechny pedagogické zaměstnance školy, kteří měli zájem. Škola do budoucna usiluje o profilaci, jako škola otevřená pro děti se specifickými poruchami učení. Snahou školy je dle jejího vedení, maximální empatie všech jejích učitelů, kvalitní poradenské pracoviště pro rodiče i žáky, které pomáhá řešit nejrůznější školní problémy, neúspěchy, chování dětí a také pomáhá rozvoji dětí nadaných, talentovaných.

Velikým problémem školy stále zůstává její nedostatečné financování, které se týká hlavně potřeby nutných závažných oprav a zásadní rekonstrukce. Škola v místě stojí již čtyřicátým rokem a výměna oken, oprava střechy, její zateplení, začíná být palčivým problémem. V roce 2014 proběhla zásadní rekonstrukce odloučeného pracoviště Paprsek, na další opravy nejsou v současné době peníze.

Kromě shánění finančních prostředků z nejrůznějších projektů na opravy školy, vedení počítá do budoucna se zřízením učeben v přírodě, výstavbou dětského multifunkčního hřiště či sportovního areálu nejen pro děti školy, ale také pro širší okolí.

Školní motto „Škola pro život – škola pro každého“, se dle svých slov ředitelka školy Jana Linhartová snaží naplňovat tak, jak jen to lze. Výuka ve škole probíhá z velké části projektovou formou, škola je otevřená rodičům – ti jsou v hodinách vítáni. Škola nabízí celou řadu akcí během celého roku (např. Svatý Martin, Bukovský Červánek), které jsou určeny nejen žákům a jejich rodičům, ale také širšímu okolí školy. Areál školy je celoročně otevřen, sama škola nabízí celou řadu volnočasových aktivit pro dospělé (jednorázové vzdělávací kurzy, společné hodiny rodičů s dětmi, tvořivé dílny pro rodiče s dětmi), plní tak podstatu komunitní školy.

Ve škole jsou také rozvíjeny dovednosti žáků v oblasti komunikační výchovy netradičními způsoby. Každé ráno ve škole funguje žákovský rozhlas „Školní dvacítka“, který si děti moderují zcela samy. Dále pak si děti vydávají školní časopis „Sosákovu

pětku“, do kterého jsou zahrnovány i příspěvky dětí z prvních tříd. Žáci druhého stupně se mohou v rámci nepovinných předmětů vzdělávat v mediální nebo dramatické výchově. Škola dětem umožňuje účastnit se rétorických i recitačních soutěží např. Mladý Démosthenes. Dle slov ředitelky školy, je na základní škole rozvoj komunikačních dovedností u dětí považován za prioritu dnešní doby.

Jak již bylo výše zmíněno, na škole se vyučuje anglický jazyk již od první třídy. Ve spolupráci s jazykovou školou LSS, je rodičům nabízena možnost placeného kurzu výuky AJ s nabídkou závěrečných jazykových zkoušek.

V současné době je škola plně vybavena výpočetní technikou. Ve třídách jsou nové interaktivní tabule, je zde nově vybavená počítačová učebna, díky níž se děti mohou naučit tuto techniku ovládat i během každodenní výuky.

Je zde v rámci školního klubu nabízena celá škála zájmových kroužků pro děti. Všechny přihlášené děti mohou využívat školní prostory, mohou si doplňovat chybějící učivo, psát si domácí úkoly. To vše s pomocí asistentů.

Škola má svůj vlastní žákovský školní parlament. Žáci se díky němu aktivně zapojují do školního dění, mohou organizovat různé akce a podílet se tak na vytváření image školy. Současně jsou také posíláni na různá setkání se zástupci města, setkání krajského i národního parlamentu dětí a mládeže atp.

8 ODLOUČENÉ PRACOVIŠTĚ – ZÁKLADNÍ ŠKOLA PAPERSEK

Základní škola Paprsek je odloučeným pracovištěm Základní školy Vojnovičova, v níž se nachází pět speciálních tříd prvního stupně. Škola je určena žákům s nejrůznějším postižením či handicapem, kteří jsou ale schopni zvládat výuku podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Prostředí Základní školy Paprsek je zcela bezbariérové, je zde snížený počet žáků ve třídách. V jedné třídě najdeme 10–14 žáků. Škola je umístěna v pěkné lokalitě městské části Ústí nad Labem - Bukov, má velkou zahradu, která je dostupná i pohybově postiženým dětem.

V současnosti mají již všechny třídy interaktivní tabuli, škola má také nově vybavenou internetovou učebnu. Na přelomu roku 2014/2015 prošla škola rozsáhlou rekonstrukcí. V budově školy se též nachází oddělení školní družiny. Vyučuje se zde anglický jazyk již od první třídy. Děti, které dokončí pátý ročník, mají možnost přestupu na kmenovou školu, která je v těsné blízkosti a je zde dětem věnována stejná individuální péče jako na Paprsku. Tuto možnost volí dle ředitelky školy Mgr. Jany Linhartové většina dětí.

Škola aktivně spolupracuje se všemi poradenskými zařízeními, jako je např. pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, speciální mateřské školy a dalšími odbornými pracovišti. V hodinách náprav poruch učení, které jsou součástí výuky, je využíváno rozmanitých kompenzačních pomůcek (dyslektických bzučáků, okének, hmatových kostek atd.)

Jak už bylo uvedeno výše, i pro děti z Paprsku škola nabízí celou škálu nejrůznějších mimoškolních aktivit, ať už to jsou akce pro rodiče s dětmi, zájmové kroužky, společné výlety nebo vzdělávací kurzy pro rodiče. Rozmanitost rozličných akcí pořádaných pro děti nebo dětmi ilustruje jimi vytvořená prezentace, která je dostupná na webových stránkách školy⁴².

Při Základní škole Paprsek bylo vytvořeno občanské sdružení „Paprsek dětem“, díky němuž se z uspořené peněz mohou uskutečnit různé akce pro děti, školy v přírodě vyžadující zvýšený počet asistentů, přispívat na školní i mimoškolní aktivity žáků.

⁴² Základní škola Vojnovičova. *Škola pro každého - škola pro život*. [online]. 2012 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: http://www.zsvojnovicova.cz/publisher/data/zsvojnovicova/files/Skola_misto_setkavani2.pdf.

8.1 Výzkumný vzorek

Na Základní škole Paprsek je celkem 60 dětí. Z celkového počtu 37 dětí s diagnózou SVPŠD nebo ADHD, ADD se dotazníkového šetření zúčastnilo 28 rodičů. Všechny děti mají ve zprávě z pedagogicko-psychologické poradny uvedenu jednu nebo kombinaci z výše zmíněných diagnóz. Rozhovory byly vedeny se všemi pěti učitelkami, působícími na Základní škole Paprsek, které tyto děti vyučují a jsou s jejich rodinami v kontaktu.

9 METODA KVALITATIVNÍHO ŠETŘENÍ

Jako metodu kvalitativního šetření jsem zvolila strukturovaný rozhovor. Rozhovory s učitelkami Základní školy Paprsek probíhaly v měsíci prosinci roku 2014 po dobu přibližně dvaceti minut na osobu. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jakým způsobem probíhá vzájemná komunikace mezi rodiči a školou, jaké komunikační možnosti jsou školou nabízeny a jaké formy komunikace jsou rodiči nejvíce využívány. Z výsledků rozhovorů byl pak sestaven dotazník pro rodiče pro kvantitativní šetření.

Na škole v současné době působí pět učitelů – učitelek, které pokrývají pět tříd prvního stupně. Všechny učitelky jsou plně kvalifikované a mají k dispozici asistenty pedagoga, kterých je ve škole celkem sedm.

V první a čtvrté třídě jsou asistentky dvě vzhledem k míře postižení dětí, ke kterým jsou přiřazeny. Ve třídách je deset až čtrnáct dětí většinou se specifickými poruchami učení, ale také s pohybovým postižením, děti s Aspergerovým syndromem, poruchami autistického spektra, mutismem, ADHD, ADD atp. Kromě asistentů pedagoga mají do tříd po domluvě volný vstup i rodiče, kteří v některých případech přebírají roli asistenta pedagoga nebo osobního asistenta a dochází do školy pravidelně.

9.1 Otázky k rozhovorům

Otázky k rozhovorům byly voleny v návaznosti na sledované hypotézy. Celkový počet učitelek, které se rozhovoru zúčastnily, je 5 z 5. Jejich odpovědi jsem pro větší přehlednost označila písmeny s čísly U1, U2, U3, U4 a U5. Přepisy rozhovorů jsou autentické, jedná se pouze o výřez informací pro potřeby výzkumu na základě dotazníku. Pro rozhovory s nimi jsem si připravila následující otázky:

Otázka č. 1: Jak dlouho pracujete jako učitelka v Základní škole Paprsek?

Otázka č. 2: Jaké formy spolupráce rodinám nabízíte (osobní rozhovor, konzultace, elektronická komunikace, popř. jiné)?

Otázka č. 3: Jaké formy spolupráce rodiče nejčastěji využívají?

Otázka č. 4: Jaké aktivity rodičům a dětem nabízíte (dny otevřených dveří, společné výlety, zájmové aktivity, popř. jiné akce)?

Otázka č. 5: Do jakých aktivit nabízených školou se rodiče zapojují?

Otázka č. 6: Ovlivňuje spolupráce rodiny školní prospěch dítěte?

Otázka č. 7: Je nabídka možností spolupráce rodiny a školy dostatečná?

Otázka č. 8: Jaká je vámi subjektivně vnímaná kvalita spolupráce mezi rodinou a školou?

9.2 Interpretace získaných dat

Otázka č. 1: Jak dlouho pracujete jako učitelka v Základní škole Paprsek?

Z rozhovorů jsem zjistila, že se doba praxe u jednotlivých učitelek pohybuje mezi 2 až 25 lety. Nejmladší z nich je ve škole zaměstnána jako učitelka 2 roky, přičemž předtím zde pracovala 3 roky jako asistentka pedagoga. Konkrétně tedy U1 - 2 roky, U2 - 20 let, U3 - 25 let, U4 - 25 let, U5 - 16 let. Všechny učitelky mají na dotyčné škole dlouhodobou praxi a znají důvěrně zdejší prostředí a rodiče. Důvodem zjišťování těchto údajů, je demonstrace schopnosti objektivně posoudit situaci vzhledem ke znalosti prostředí.

Otázka č. 2: Jaké formy spolupráce rodičům nabízíte (osobní rozhovor, konzultace, elektronická komunikace, popř. jiné)?

Škola nabízí rozličné druhy spolupráce s rodiči. Učitelky vypovídaly různě, ale všechny nabízí rodičům více než jednu variantu komunikace. Žádná z učitelek nenabízí rodičům pouze jednu možnost vzájemné spolupráce.

U1: *„Vzhledem k tomu, že učím první třídu, většina rodičů si děti vyzvedává hned po vyučování, takže u nás je osobní kontakt nejčastější. Kromě toho mohou být rodiče přítomni při vyučování, což někteří využívají. Spousta jich ale chodí jenom na třídní schůzky, které se konají čtyřikrát do roka.“*

U2: *„ To záleží na rodiči, nabízím jich hned celou řadu. Komunikujeme nejčastěji přes email, nebo můj osobní telefon, často za mnou rodiče také dochází po vyučování, zeptat se, jak se dítěti daří, jak pracuje, popř. v čem je potřeba přidat. Informace rodičům také předává asistentka pedagoga, která je každý den při vyučování přítomna.“*

U3: *„Většinou řešíme problémy telefonicky nebo emailem. Často také mluvím s rodiči osobně, hlavně, když se řeší výchovné nebo vzdělávací problémy. Důležité informace vyvěšuji na nástěnku v šatně, děti si je zapisují do notýsků. Týdenní plány a akce třídy také píšu na web školy. Často se potýkám s tím, že rodiče informace*

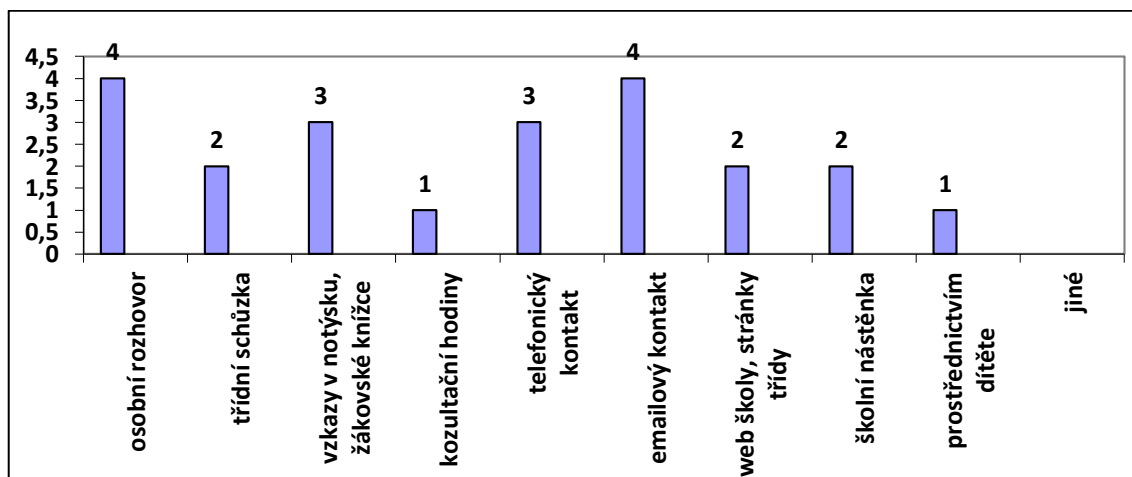
nečtou nebo si je přečtou se zpožděním, kdy už nejsou aktuální. Vzhledem ke své osobní vytíženosti nestíhám hovořit s rodiči pravidelně osobně.“

U4: „Jako efektivní se mi osvědčila webová nástěnka na stránkách www.linoit.com, kde jsem pro naši třídu zřídila účet. Nemusím rodičům psát miliony emailů, všechno důležité je přehledné a okamžitě k nahlédnutí. Nejdůležitější informace samozřejmě posílám emailem a píšu je také dětem do diáře. Přiznávám, je to práce navíc, ale vzhledem k tomu, že tam mají možnost i přispívat rodiče, vkládají tam odkazy na různé akce, zajímavé vzdělávací webové stránky a musím uznat, že to funguje parádně. Jednou týdně mám také konzultační hodiny pro rodiče, které mohou využít, aniž by si se mnou sjednávali schůzku.“

U5: „Mezi ty nejtradičnější patří nejspíš třídní schůzky, ty se ale konají méně často. Rodiče mi volají, píšou emaily. Některé méně důležité vzkazy posílám rodičům po dětech, snažím se je tak učit samostatnosti, nicméně na to moc nespolehám. Spíš to považuji za trénink dětské paměti. Samozřejmě máme žákovské knížky a školní nástěnku, kam se zapisují a vyvěšují důležité třídní události a informace.“

Následující tabulka shrnuje, jakou formu komunikace tyto konkrétní učitelky upřednostňují.

Graf 1: Preference komunikace z pohledu učitele

Zdroj⁴³

Z celkového počtu 5 (100 %) učitelek, 4 (80 %) uvedly, že jako nejčastější formu kontaktu s rodiči volí osobní rozhovor. Stejného výsledku 80 % dosáhla také emailová korespondence mezi učitelkami a rodiči, 4 učitelky ji označily za velice využívanou. Komunikace pomocí telefonu, vzkazy v notýsku či žákovské knížce

⁴³ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

využívají 3 (60 %) učitelky. Aktivní přispívání na webové stránky školy, třídy, vyvěšování zpráv pro rodiče na nástěnky využívají pouze 2 (40 %) učitelky. Pouze 1 (20 %) učitelka uvedla, že vzkazy posílá prostřednictvím dětí, nicméně doplnila, že tento způsob předávání informací nepovažuje za spolehlivý, proto jej spíše využívá jako trénink dětské paměti a výuku samostatnosti dětí.

Otázka č. 3: Jaké formy spolupráce rodiče nejčastěji využívají?

Níže uvedené odpovědi učitelky sdělují na základě svých osobních zkušeností s rodiči.

U1: „*Nejčastěji si s rodiči všechno řekneme ústně. Pokud není čas, nebo rodiče děti ze školy nevyzvedávají a ani ráno se spolu nevidíme, tak mi volají nebo píšou na můj školní email. Záleží to vždy na konkrétní rodině. Jsou bohužel ale takové rodiny, které dítě do školy jenom přivedou a o nic víc bohužel nemají zájem. Všechny problémy potom svádí na učitele.*“

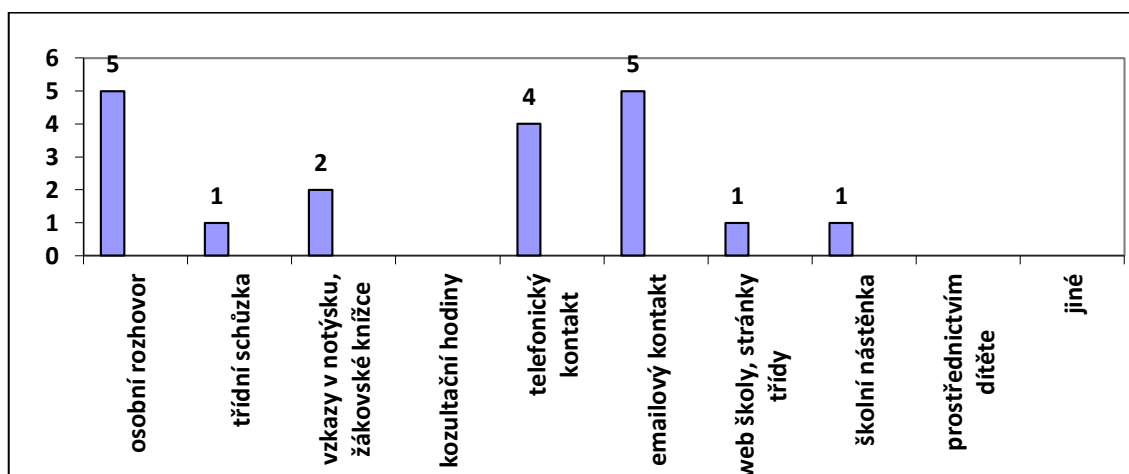
U2: „*Rodiče jsou od začátku školního roku informováni zápisem v žákovské knížce, v jakých hodinách mi mohou zavolat, pokud cokoliv potřebují. Většinou mi tedy volají, pokud řešení spěchá nebo píše email, když to nehoří. V případě kázeňských přestupků, nějakých větších problémů, se ale setkáváme osobně.*“

U3: „*Maminky mi hlavně píše vzkazy do notýsku nebo emaily. Také spolu řešíme obtíže dětí odpoledne po škole. Promluvit si se mnou osobně chtějí, když dítěti nejde učení, ale hlavně si spolu píšeme. Telefonickou komunikaci nevyhledávám, pokud to není nezbytně nutné, telefony ve večerních hodinách nezvedám, protože odpočívám a ani rodičům nedávám své osobní číslo. Myslím, že jsem vytížená víc než dost!*“

U4: „*Jak už jsem zmínila, aktuálně je pro mě nejvyužívanější virtuální nástěnka. Dále mi pak rodiče píše hlavně emaily nebo telefonují, to ale méně. Myslím si, že v dnešní době, kdy se převážně využívají počítače a chytré telefony, tuto komunikaci upřednostňuje čím dál více lidí a i já jsem neustále na webu. Pokud něco hodně spěchá, přímo mi zavolají. Kromě toho se vidíme s většinou po vyučování, když si děti vyzvedávají, takže si většinou vše vyřídíme tam.*“

U5: „*Rodiče většinou přijdou po vyučování osobně nebo mi volají během odpoledne. Méně důležité věci mi píše emailem nebo do notýsku. Na třídní schůzky chodí většina rodičů, takže i ty jsou dost populární, dělám je totiž v neformálním duchu s kávou a sušenkami. Všimla jsem si, že nástěnku v šatně rodiče taky často kontrolují.*“

Graf 2: Preference komunikace, kterou z pohledu učitele rodiče nejvíce využívají

Zdroj⁴⁴

Učitelky uvedly, že rodiči hojně volenou formou vzájemné komunikace je osobní rozhovor. Ve své odpovědi to potvrdilo všech 5 (100 %) učitelek. Stejného výsledku dosáhla i oblíbenost emailové komunikace, která je dle učitelek u rodičů jednou z velice využívaných forem. 4 (80 %) učitelky označily telefonický rozhovor za formu společné komunikace rodiči ve své třídě využívanou. Webové stránky třídy (školy), využití školní nástěnky a předávání informací na třídních schůzkách volila pouze 1 (20 %) učitelka.

Otázka č. 4: Jaké aktivity dětem a rodičům nabízíte (společné výlety, zájmové aktivity, popř. jiné akce)?

Uvedené aktivity jsou rovněž obsahem dotazníku pro rodiče a pedagogy, který zjišťuje jejich popularitu mezi oběma skupinami.

U1: „Především jsou to dny otevřených dveří a tvořivé dílny pro rodiče, hlavně v období Velikonoc a Vánoc nebo Dlabání dýní na podzim. Myslím, že tyto dílny jsou u rodičů i u dětí velmi oblíbené. Odhaduji, že se jich účastní téměř polovina všech rodičů z naší třídy. Na těchto dílnách vždy připravíme pro rodiče materiál a několik možných námětů, co si mohou děti s rodiči společně vyrobit. Anebo mohou přijít i s vlastním nápadem, kterým se inspirujeme my. Výhodou tvořivých dílen je, že se s rodiči i dětmi setkáváme na neformální úrovni a myslím, že jsme si tak bližší.“

U2: „Mezi dětmi i rodiči je jednoznačně nejoblíbenější slavnost konce školního roku, pojmenovaná podle místa a měsíce, kdy se koná – Bukovský Červánek. I když je to akce pro celou školu, má každá třída možnost se zde představit sama za sebe, může vystoupit s hudebním a recitačním pásmem a ukázat tak rodičům průřez toho, co

⁴⁴ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

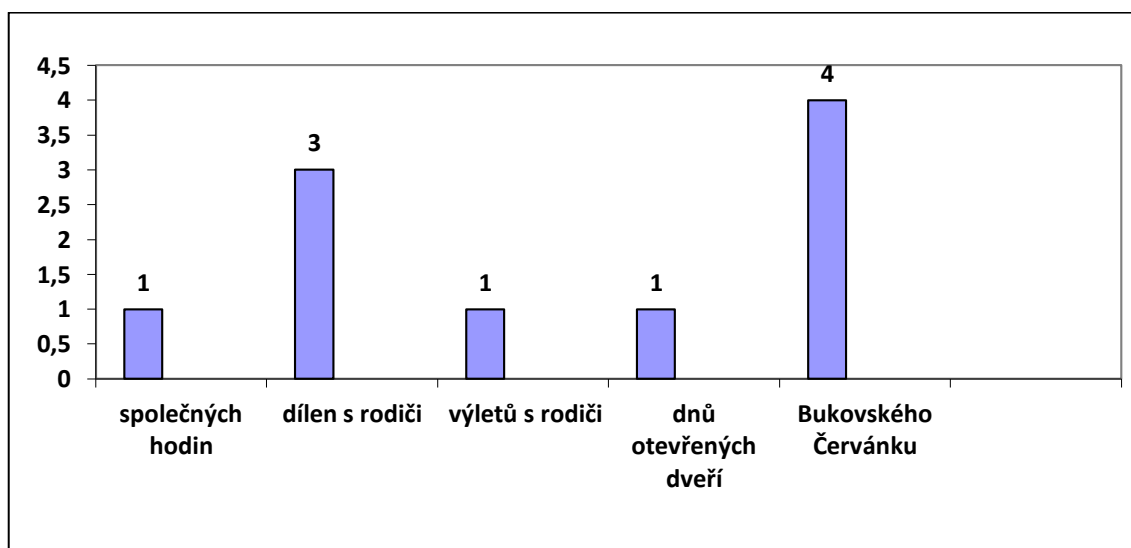
všechno se za celý školní rok děti naučily. Naše děti, kromě samotného vystupování, zde také prodávají výrobky, které si samy udělaly v hodinách. Baví mě na tom to, že je tak vidět má celoroční práce. Když se děti předvádějí před rodiči, více se snaží a výsledek bývá opravdu kouzelný. Rodiče i děti mají také v oblibě různé rukodělné nebo tvořivé dílny nebo třídní výlety, na které společně chodíme zhruba dvakrát ročně při nějaké příležitosti jako je např. pálení čarodějnic nebo výlety na konci školního roku. Pravidelně se jich účastní i někdo z rodičů. Oproti tomu dny otevřených dveří u mě ve třídě nejsou příliš využívány.“

U3: „Ve třídě mám velice náročné žáky. Z toho důvodu letos nepořádám žádné třídní akce, jako jsou tvořivé dílny nebo výlety. S naší třídou se účastníme Bukovského Červánku, ale pouze jako diváci. Myslím, že takové akce by s dětmi měli pořádat rodiče. Ve třídě jsem na všechno v podstatě sama, mám tam pouze jednu asistentku, která na všechno nestačí.“

U4: „Od loňského roku jsem ve třídě zavedla do praxe tzv. společné hodiny. Jejich myšlenkou je, naučit rodiče učit se s dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami a také, aby měli rodiče u dětí srovnání, jak jim to ve škole jde v porovnání s ostatními. Mohou si tak udělat obrázek o tom, jak je obtížné učit ve třídě, kde má každé dítě nějakou poruchu a hlavně, neudrží pozornost po delší dobu. Rodiče mohou do školy chodit po vzájemné domluvě nebo podle potřeby dítěte. Pořádám také na Bukovském Červánku třídní besídku pro rodiče, o kterou bývá tradičně velký zájem i ze strany babiček a dědečků.“

U5 „Já mám nejraději tvořivé dílny, které pořádám dvakrát až třikrát ročně. Vyrábíme na nich různé dekoraci k Vánocům, Velikonocům nebo Dni matek. Také se mi líbí Bukovský Červánek, snažím se na něm s dětmi každoročně vystupovat s nějakou scénkou. Myslím, že se na tuto akci těší děti i rodiče, užíváme si to všichni. Je to takové pěkné shrnutí konce školy před prázdninami a oslava dne dětí. Loni se dětem vystoupení obzvláště povedlo, měly ho na téma Sněhurka a sedm trpaslíků.“

Graf 3: Akce nabízené školou

Zdroj⁴⁵

Škola nabízí škálu různých aktivit pro rodiče s dětmi. Největší obliby se u učitelek i dětí těší celoškolské akce Bukovský Červánek, která je pořádána na konci školního roku, a její součástí jsou třídní besídky. 4 učitelky (80 %) uvádí, že ji rodiče navštěvují v hojné míře. Další oblíbenou aktivitou, která podle jedné z učitelek pomáhá k vzájemnému poznání, pomáhá k budování vztahů díky uvolněnosti a neformálnosti a tmelí tak vzájemně kolektiv a to jsou rukodělné, výtvarné dílny pro rodiče s dětmi. Celkem 3 učitelky (60 %) prohlásily, že tyto dílny rodiče rádi využívají i s prarodiči. Výlety s rodiči, které pořádají učitelky většinou o víkendech, jsou oblíbené u 2 učitelek (40 %). Učitelky se shodují na tom, že největší úskalí nabízených akcí spočívá ve finanční náročnosti. Akce pro rodiče s dětmi, které jsou zcela zdarma, jsou více navštěvované, než ty, které mají být minimální vstupné. Mezi nejméně frekventované akce patří společné hodiny pro rodiče s dětmi a dny otevřených dveří, jak uvádí pouze 1 učitelka (20 %).

Otázka č. 5: Do jakých aktivit nabízených školou se rodiče zapojují?

U1: „Pracuji ve škole kratší dobu než kolegyně, ale za tu dobu co tu jsem, jsem zjistila, že je lépe nabízet takový společný program, za který se nemusí platit. Pokud chci finanční spoluúčast, třeba jenom dvacetikorunu, spousta dětí potom nepřijde. Mezi nejpoblárnější jsou podle mě tvořivé dílny pro rodiče, na těch se pravidelně schází skoro celá třída.“

⁴⁵ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

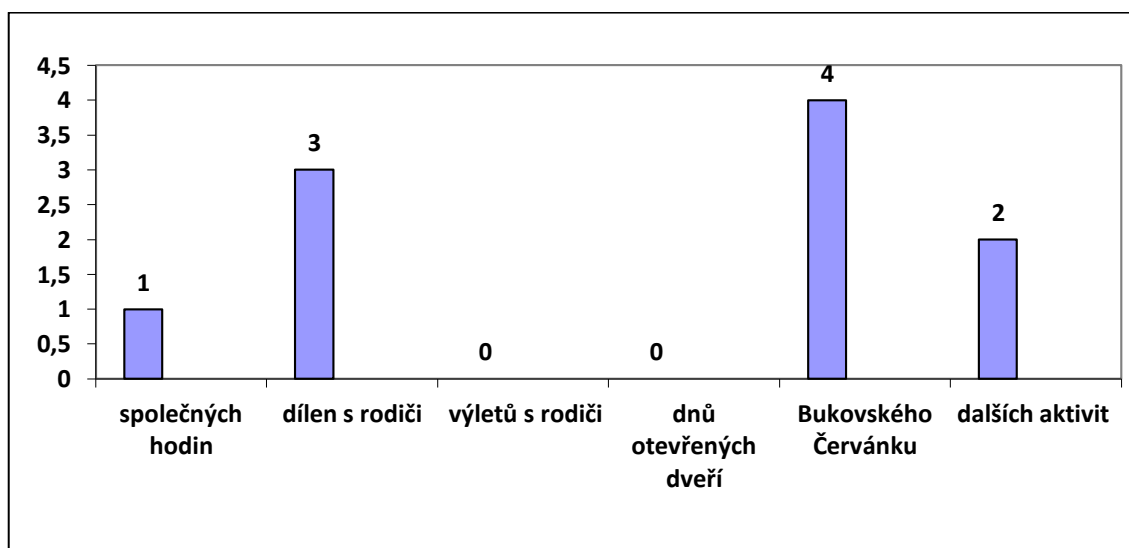
U2: „*Jak kteří. Když jsme školu potřebovali před rekonstrukcí vyklidit a požádali jsme rodiče o pomoc, přihlásili se dva rodiče, což je smutné. Na druhou stranu to ale chápu, protože vím, že většina rodičů pracuje, a proto přijít nemohli. Co se týče akcí pro děti, tak na ty se rodiče dostávají společně s dětmi poměrně v hojné míře. Oblíbené jsou tvořivé dílny, ale rozhodně nejpopulárnější je Bukovský Červánek, což je závěrečná besídka pro odcházející děti a rodiče. Spousta rodičů i dětí se k nám vrací i poté, co školu opustí.*“

U3: „*Podle mého názoru moc ne. Někteří rodiče mají školu jako hlídání pro své dítě a jsou rádi, že ho na pár hodin nemusí mít ve své péči. Tyhle rodiče do školy jen tak nedostanete! Naštěstí nejsou tací všichni, abych někomu nekřivdila, mám ve třídě pár rodin, které ochotně pomáhají s výrobou různých pomůcek pro děti, pomáhají mi při přepisu pracovních listů nebo učebnic pro dysfatické děti. Mezi jednoznačně nejoblíbenější akce patří Bukovský Červánek, kde sice letos jako třída nevystupujeme, ale prodáváme zde aspoň své výrobky a výrobky ostatních tříd Paprsku. Účast rodičů na Červánku bývá vysoká.*“

U4: „*Rozhodně nejvíc se rodiče těší na Bukovský Červánek, tam se většinou potkám se všemi. Letos budeme nacvičovat dramatizaci pohádky od Ondřeje Sekory z knížky Ferda cvičí mraveniště, tak jsem zvědavá, jaký bude mít úspěch. Co se týče jiných akcí, tak se u nás těší oblíbě společné hodiny s rodiči. Jejich nevýhodou je, že se jich nemohou zúčastnit všichni rodiče, spousta jich chodí do práce.*“

U5: „*Velkým problémem jsou u některých rodičů finance, takže se dá říct, že se účastní jenom těch akcí, za které nemusí platit. Jinak si nemůžeme stěžovat na nezájem, obvykle se těch hlavních celoškolních účastní skoro všechny děti s rodiči. V mé třídě jsou nejoblíbenější u rodičů i dětí tvořivé dílny a pak také bezpochyby akce, kde mají naše děti možnost potkat se a poznat své vrstevníky z velké školy. Největší takováto akce je Bukovský Červánek.*“

Graf 4: Preference akcí rodiči z pohledu učitelů

Zdroj⁴⁶

Z výsledků vyplynulo, že mezi rodiči je nejoblíbenější akce, která je určena nejen pro kmenovou školu, ale i Základní školu Paprsek - Bukovský Červánek. V rozhovoru tak uvedly 4 učitelky (80 %). Rodiče mají dle 3 učitelek (60 %) v oblíbě také různé tvořivé a rukodělné dílny, které jim jejich třídní učitelky nabízí. 2 učitelky (40 %) uvedly, že se rodiče také podílejí na různých dalších aktivitách, jako je např. pomoc při stěhování, zhotovení pomůcek do výuky nebo přepis textů na počítači a jsou tak učitelce vítanou pomocí. Společné hodiny pro rodiče s dětmi jsou populární pouze u 1 učitelky (20 %). Důvodem, jak uvádí, může být nevhodný čas konání, kdy je většina rodičů v práci. Žádná z učitelek ve své výpovědi nezmínila, že by výlety nebo dny otevřených dveří byly rodiči vyhledávané.

Otázka č. 6: Ovlivňuje spolupráce rodiny a školy školní prospěch dítěte?

U1 „Samozřejmě. Na Paprsek chodí děti s obtížemi ve vzdělávání, je tu tudíž mnohem důležitější než na klasické základce, aby se rodiče s dětmi doma připravovali. Pokud toto funguje, dítě má i lepší výsledky ve škole.“

U2 „Ano. Se všemi rodiči si vždy dopředu sedneme a já jim radím, co je potřeba procvičovat, jakým způsobem, jaké pomůcky jsou nejlepší. Jedině tak se totiž žáček někam posune, většinou jim můj výklad ve třídě nestačí, je třeba ještě procvičovat látku doma.“

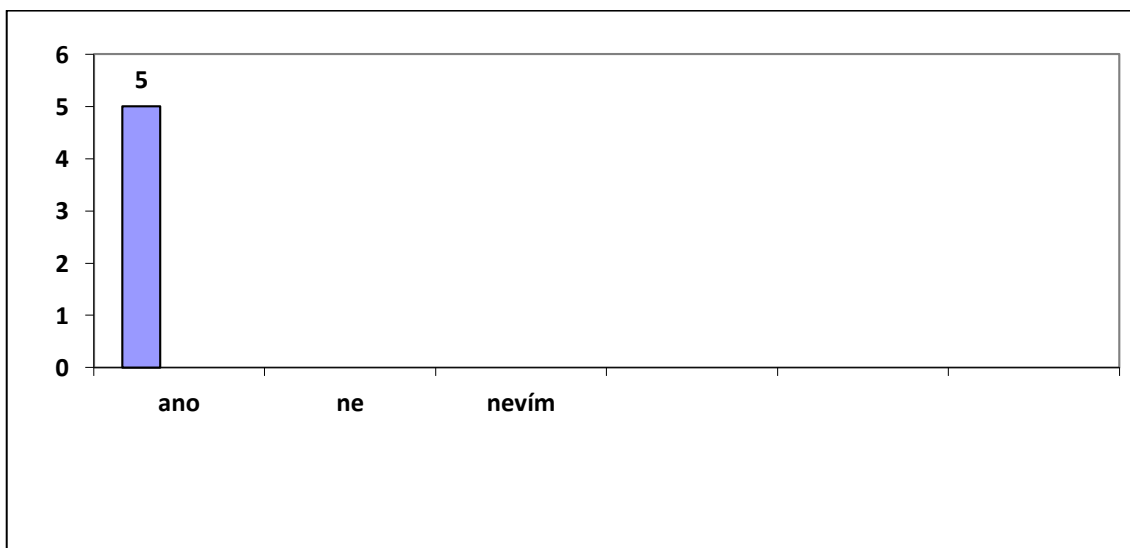
⁴⁶ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

U3 „Rozhodně. Pro děti s postižením je zásadní, aby rodina fungovala souběžně se školou, jinak dítě neprospívá. Najdou se samozřejmě rodiče, kteří svůj laxní přístup a nedostatečnou domácí přípravu hází na školu, ale tomu se snažím předcházet a hned na první schůzce si s rodiči ujasňuji pravidla vzájemného fungování.“

U4 „Řekla bych, že spolupráce je dost klíčový předpoklad. Vzhledem k tomu, jaké děti na Paprsek chodí, je jasné, že bez spolupráce rodičů a nás, to nepůjde. Bohužel mé zkušenosti poukazují na fakt, že velké části rodičů je to jedno.“

U5 „Na to, jak dítě ve škole prospívá, má domácí příprava přímý vliv. Pro většinu dětí je školní výklad málo, potřebují si látku doma denně procvičovat. K tomu je zapotřebí domluvit se s rodiči na metodách, způsobech, jak na to. Pokud rodič nemá zájem, bohužel i dětské výsledky tomu pak odpovídají. Samozřejmě se ale snažím takovým situacím předcházet a bombarduji rodiče tak dlouho, až se začnou snažit. Je jasné, že to nefunguje vždy, potom musím bohužel dítě hodnotit hůře, než by si jinak zasloužilo.“

Graf 5: Vliv spolupráce rodiny a školy pohledem učitele

Zdroj⁴⁷

Všechny učitelky 5 (100 %) jednohlasně uvedly, že spolupráce mezi rodinou a školou ovlivňuje výsledky vzdělávání dítěte. Poukazují na to, že bez společné spolupráce, není dítě ve škole tak úspěšné, jaké by mohlo mít. Pokud je dobře nastavená vzájemná komunikace, učitelka rodičům vysvětlí, jakým způsobem mají doma s dítětem pracovat, je zde velká šance, že se dítěti ve škole bude dařit lépe

⁴⁷ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

a nebude selhávat. Učitelky si také stěžují na nezájem některých rodičů a důsledků, které tento lhostejný přístup rodičů k vzdělávání svých dětí má.

Otázka č. 7: Je nabídka možností spolupráce rodiny a školy dostatečná?

U1 „Určitě, nevím o žádném dalším možném způsobu, jak ji zlepšit.“

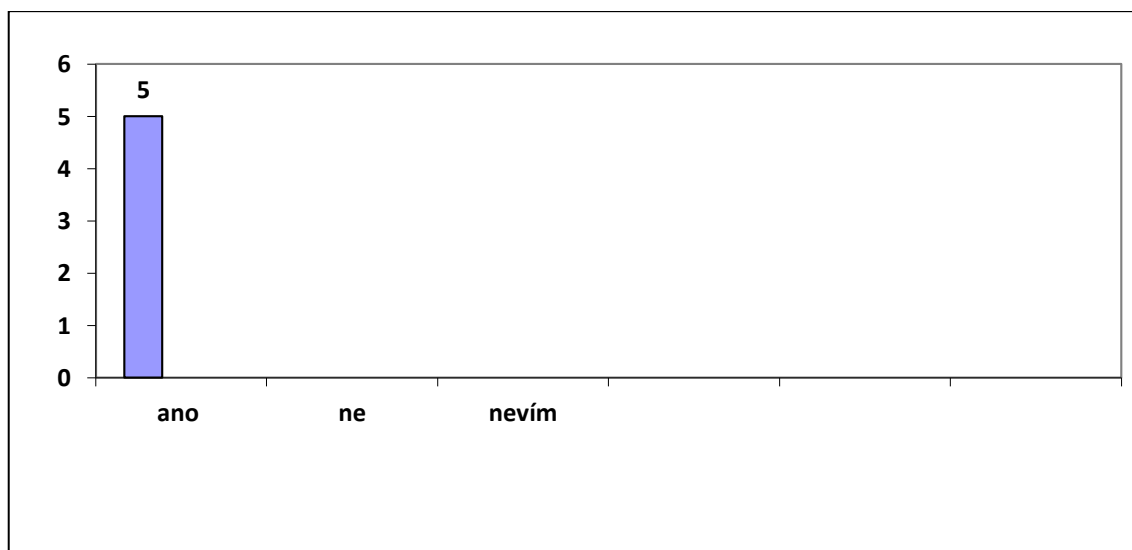
U2 „Ano, myslím, že toho škola pro rodiče dělá hodně.“

U3 „Ano, myslím si, že je. Když ale rodiče nemají zájem probrat známky svého dítěte nebo jeho chování, já je k ničemu nutit nemůžu. To potom trpí akorát dítě.“

U4 „Dělám vše proto, aby byla. Problémy vidím spíš na straně rodičů.“

U5 „Rozhodně ano. Naše škola si zakládá na partnerském přístupu k rodičům.“

Graf 6: Dostatečnost nabídky možností spolupráce rodiny a školy pohledem učitele

Zdroj:⁴⁸

5 učitelek (100 %) si myslí, že je nabídka spolupráce mezi rodinou a školou na Základní škole Paprsek dostatečná. Jedna učitelka poukazuje na problémy ze strany rodičů, kteří nejeví dostatečný zájem o školní prospěch svého dítěte, nezajímají se o ně a tento přístup se pak podepisuje na celkových výsledcích dítěte.

Otázka č. 8: Jaká je vámi subjektivně vnímaná kvalita spolupráce mezi rodinou a školou?

Učitelky hodnotily kvalitu vzájemné spolupráce mezi rodinou a školou na základě svých zkušeností.

⁴⁸ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

U1 *„Podle mých zkušeností nadstandardní.“*

U2 *„ Je dobrá. Je to na učitelích, jaká pravidla si s rodiči nastaví. Já se snažím pro to, aby rodiče i děti do školy chodili rádi, dělat maximum.“*

U3 *„Dobrá, za sebe mohu říct, že se rodičům snažím maximálně vyjít vstříc, z druhé strany už se s takovým nadšením nesetkávám.“*

U4 *„Hodnotila bych ji asi jako normální, běžnou.“*

U5 *„Někteří rodiče by potřebovali nonstop poradenskou službu, neustále mi volají i o víkendu, v pozdních hodinách, i když jsem se s nimi domluvila na konkrétních časech, kdy mi mohou volat, ale to jsou individuální případy. Setkávám se spíš s tím, že si rodiče osobní přístup pochvalují a děkují mi za vstřícnost a ochotu s nimi problém řešit. Obecně si myslím, že kvalita spolupráce je na naší škole výborná.“*

Všechny učitelky, 5 (100 %), se shodly na tom, že kvalita spolupráce mezi rodinou a školou je na Základní škole Paprsek na velice dobré úrovni. Jako nadstandardní ji označila 1 učitelka (20 %). Kvalitu vzájemné komunikace považuje za výbornou také 1 učitelka (20 %). Jako dobrou spolupráci mezi rodinou a školou vnímají 2 učitelky (40 %). Za normální, běžnou kvalitu vzájemné komunikace označila 1 učitelka (20 %). Žádná z učitelek nepovažuje kvalitu komunikace mezi rodiči a školou za špatnou, nedostatečnou. Poukazují sice na problémy, jako je např. nerespektování nastavených pravidel v případě telefonování učitelce během víkendu, nebo nedostatečný zájem ze strany rodičů. Obecně ale vlastní nabídku, přístup k rodičům, vlastní aktivitu hodnotí kladně.

10 METODA KVANTITATIVNÍHO ŠETŘENÍ

Pro tento druh výzkumu bylo vybráno dotazníkové šetření. Dotazník patří mezi nejběžnější prostředky sběru dat a lze jej přehledně zpracovávat. Výchozími informacemi byly výsledky rozhovorů s učitelkami, jaké nabídky spolupráce se školou uvedly a ty jsem pak zařadila do tří otázek (konkrétně v otázkách č. 4, č. 5, č. 8). V dotazníku rodiče odpovídali na 14 otázek. Dotazník je složen z uzavřených otázek, ale také z otevřených, ve kterých měli rodiče možnost svůj názor rozepsat či upřesnit. Dotazník byl poskytnut všem 37 rodinám s dětmi s SVPŠD/ADHD, ADD na Základní škole Paprsek a zpět jej odevzdalo 28. Otázky byly rodičům předány v podobě písemného dotazníku, který jim byl rozdán jejich třídní učitelkou. Návratnost dotazníků je celkem 75,68 %. Pro vyhodnocení výsledků dotazníku slouží následující rozbor.

10.1 Dotazník pro rodiče

V dotazníku jsou uvedeny otázky formou nedokončených vět. Rodiče vyberou odpověď, která nejlépe vystihuje jejich současnou situaci, nebo mají u některých otázek možnost dopsat svůj názor či upřesnění.

Otázka č. 1: Komunikuji s třídní učitelkou...

Otázka č. 2: Třídní učitelka má zájem o společné setkání...

Otázka č. 3: Potřebuji se setkat s třídní učitelkou...

Otázka č. 4: Volím tyto formy spolupráce se školou...

Otázka č. 5: Nejčastěji využívám této formy spolupráce se školou (výběr 1 možnosti)

Otázka č. 6: V nabídce školy mi chybí tyto možnosti spolupráce...

Otázka č. 7: Třídní učitelka mě může kontaktovat...

Otázka č. 8: Účastním se těchto akcí školy...

Otázka č. 9: Uvítal/a bych, aby škola pořádala tyto akce...

Otázka č. 10: Myslím si, že je nabídka školních akcí pro rodiče a děti...

Otázka č. 11: Při spolupráci s třídní učitelkou narážím na bariéry...

Otázka č. 12: Má spolupráce s třídní učitelkou ovlivňuje školní výsledky mého dítěte...

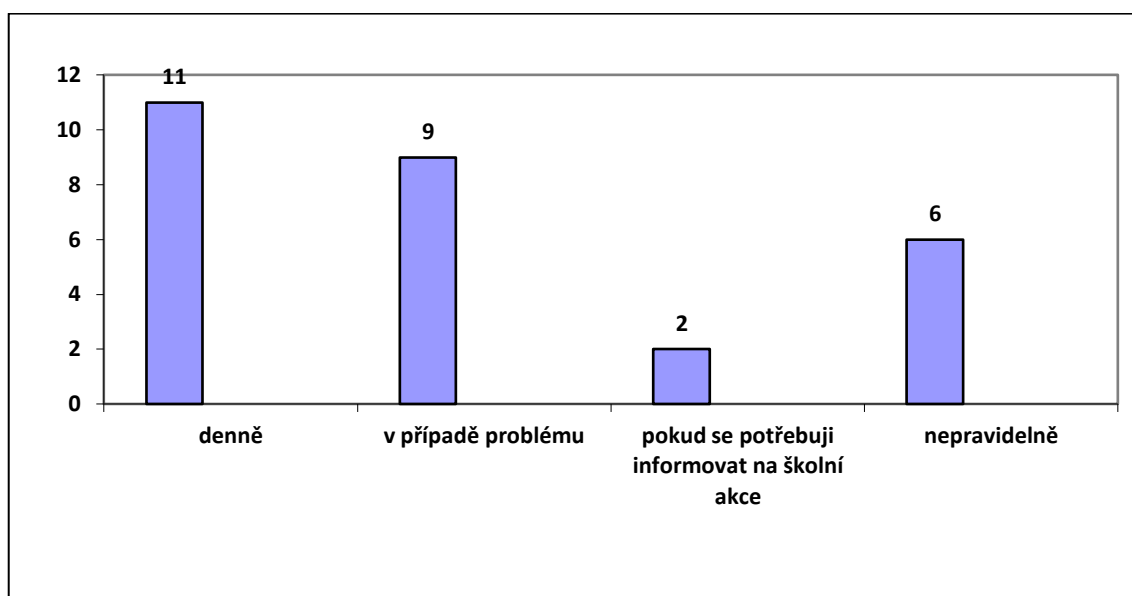
Otázka č. 13: Vzájemná spolupráce s třídní učitelkou by byla efektivnější, kdyby...

Otázka č. 14: Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotím jako...

10.2 Interpretace získaných dat

Otázka č. 1: Komunikuji s třídní učitelkou...

Graf 7: Komunikuji s třídní učitelkou...

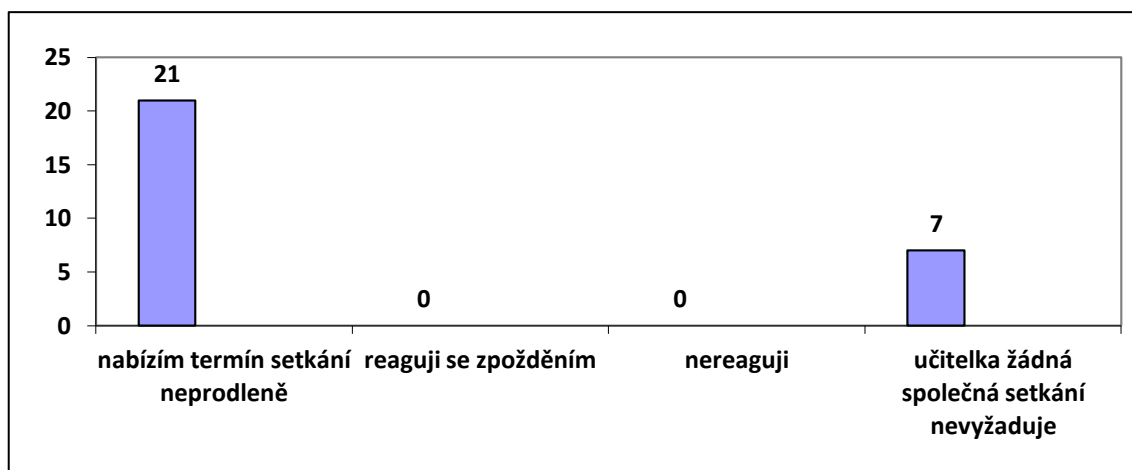
Zdroj:⁴⁹

Z grafu je patrné, že s třídní učitelkou denně komunikuje celkem 11 rodičů, což odpovídá 39,29 %. V případě problému se na učitelku obrací 9 rodičů z 28, celkem tedy 32,14 % lidí. Rodiče, kteří se potřebují pouze informovat na školní akce nebo průběžná provozní sdělení, jsou pouze 2 (7,14 %). Nepravidelně s třídní učitelkou komunikuje 6 rodičů, což je 21,43 %. Většina rodičů s třídní učitelkou komunikuje denně nebo v případě, když nastane nějaký problém. Z výzkumu vyplývá, že rodičů, kteří s třídní učitelkou potřebují hovořit pouze v případě řešení nějakého problému nebo zjištění běžných třídních informací, je menšina. Většina oslovených rodičů udržuje se školou stálý kontakt.

⁴⁹ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

Otázka č. 2. Třídní učitelka má zájem o společné setkání...

Graf 8: Třídní učitelka má zájem o společné setkání...

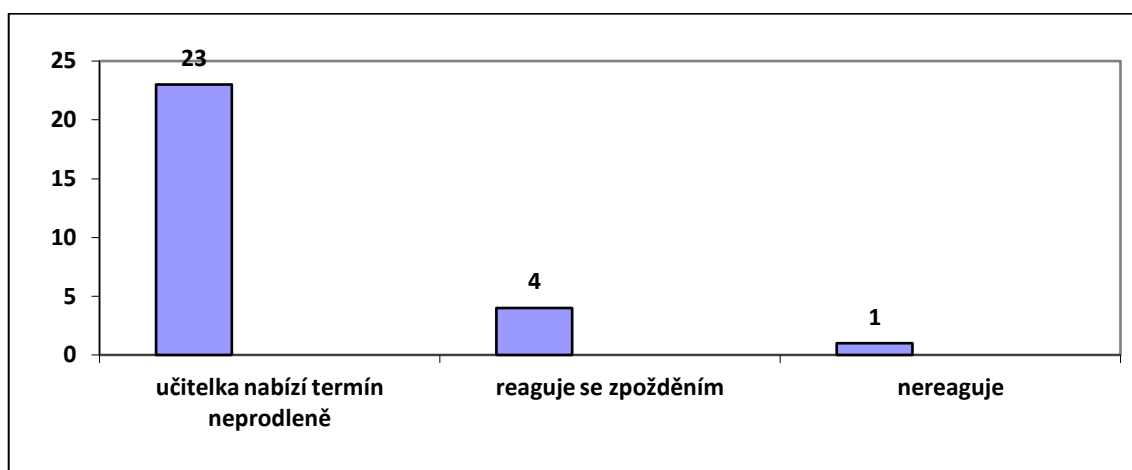

Zdroj⁵⁰

Z grafu vyplývá, že většina rodičů reaguje na učitelčinu potřebu osobního jednání okamžitě, z celkového počtu 28 rodičů, by jich 21, celkem tedy 75 %, nabídlo termín setkání neprodleně. 7 rodičů, celkem tedy 25 % ze všech respondentů, uvedlo, že učitelka žádná společná setkání nevyžaduje. Celkově se nejvíce rodičů přiklonilo k okamžitému jednání a řešení situace, kdy se dostaví do školy v co nejkratší době.

Otázka č. 3. Potřebuji se setkat s třídní učitelkou...

Graf 9: Potřebuji se setkat s třídní učitelkou...

Zdroj⁵¹

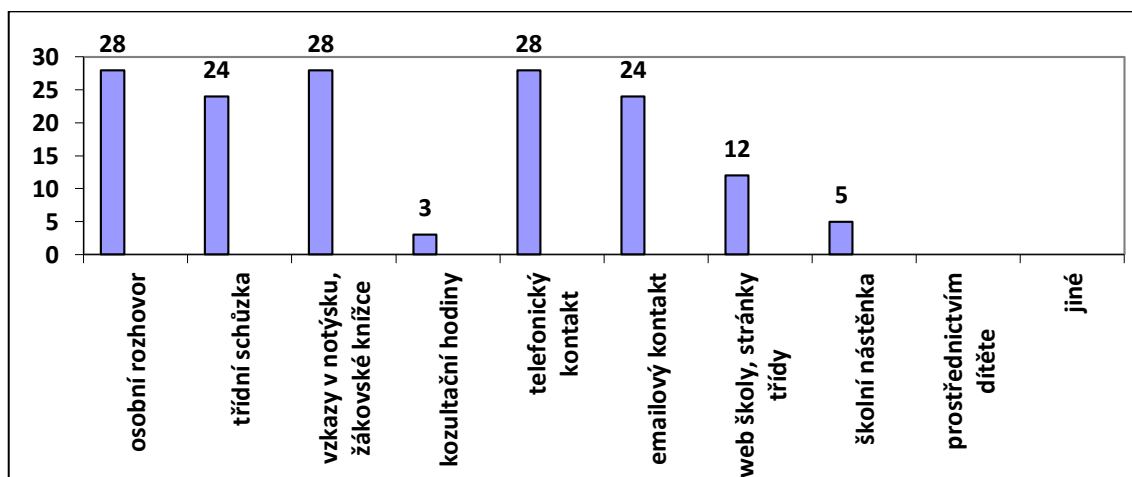
⁵⁰ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

⁵¹ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

V situaci, kdy se rodič potřebuje setkat s třídní učitelkou, 23 respondentů (82,14 %) uvedlo, že se učitelka zachová tak, že se je s rodiči ochotná setkat co nejdříve. Ve 4 případech (14,29 %) rodiče napsali, že učitelka reaguje se zpožděním a v 1 (3,57 %) případě, že nereaguje vůbec. Z výše uvedeného grafu je patrné, že největší zastoupení mají kladné ohlasy na rychlé jednání ze strany učitelek a jejich ochotě neprodleně řešit nastalé okolnosti.

Otázka č. 4. Volím tyto formy spolupráce se školou...

Graf 10: Volím tyto formy spolupráce se školou...

Zdroj⁵²

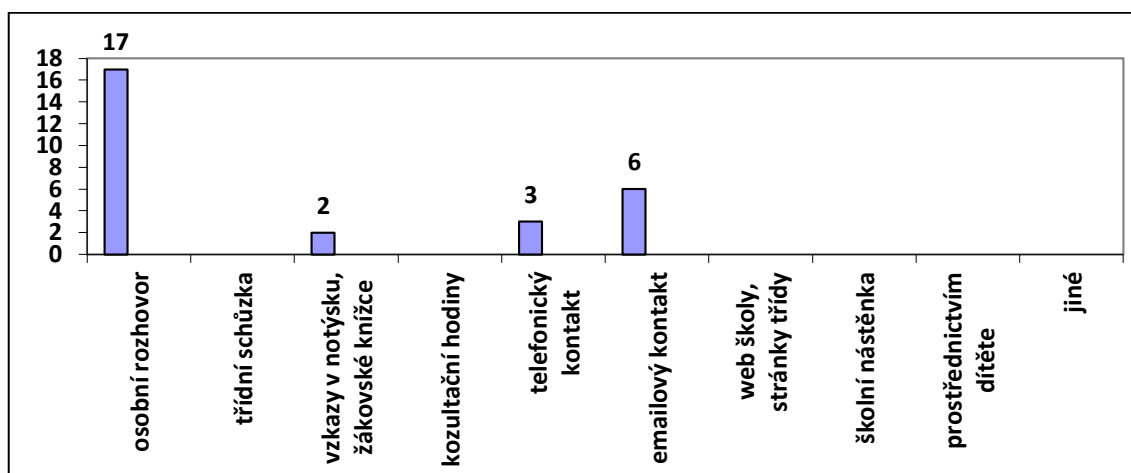
V této otázce měli rodiče možnost vybrat jimi preferované způsoby komunikace. Všichni rodiče považují osobní rozhovor, vzkazy v notýsku nebo v žákovské knížce a také telefonický kontakt s třídní učitelkou, za druh vzájemné komunikace, který nejvíce vyhledávají. Dále pak volí vzájemné sdělování zpráv pomocí emailu. Tuto variantu vybralo 24 rodičů (85,71 %) z celkového počtu 28 zúčastněných osob a stejně tak předávání informací na třídních schůzkách, kterou vybralo stejné množství rodičů, tedy 24 osob (85,71 %). Na webové stránky školy se dívá za účelem zjištění informací třídního charakteru pouze 12 rodičů (42,86 %). Nástěnku, která je umístěna ve školních šatnách, sleduje pouze 5 rodičů z 28, což je pouze 17,86 % osob. Třídními učitelkami vypsane konzultační hodiny považují za vyhledávaný způsob spolupráce jenom 3 rodiče (10,71 %). Dotazovaní rodiče se shodli na tom, že jako vhodný komunikační kanál nepovažují předávání zpráv přes své dítě. Jako jiný způsob vzájemné komunikace uvádí jedna z maminek konzultace s učitelkou prostřednictvím

⁵² Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

programu Skype. Využívá jej k online učení své dcery, která bývá často nemocná. Díky programu, který je zdarma a volně ke stažení na webových stránkách, má její dcera možnost mluvit a současně vidět svou třídní učitelku, která jí tak může novou látku pomoci vysvětlit, přezkoušet ji a současně metodicky vést i její rodiče.

Otázka č. 5. Nejčastěji využívám této formy spolupráce se školou (výběr 1 možnosti)

Graf 11: Nejčastěji využívám této formy spolupráce se školou (výběr 1 možnosti)

Zdroj⁵³

Nadpoloviční většina rodičů dává přednost osobnímu rozhovoru s třídní učitelkou. Jako svou možnost ji zvolilo celkem 17 z 28 dotazovaných rodičů, tedy celých 60,71 % osob. Další nejvyhledávanější formou spolupráce je společný kontakt prostřednictvím emailu. Celkem 6 rodičů (21,43 %) jej uvádí jako nejčastěji využívaný způsob komunikace se školou. 2 rodiče (7,4 %) zvolili posílání si vzájemných vzkazů v notýsku či žákovské knížce jako nejčastější využívanou formu komunikace se školou. Další 3 (10,71 %) dávají přednost telefonickému kontaktu s třídní učitelkou. Ostatní druhy vzájemné spolupráce jako jsou třídní schůzky, konzultační hodiny, webové stránky školy, nástěnka ve škole, předávání informací prostřednictvím dítěte, nebyly mezi nejčastěji využívanými formami spolupráce rodiči označeny vůbec. Nikdo z rodičů neuvádí další jiný možný způsob vzájemné komunikace, který by využíval.

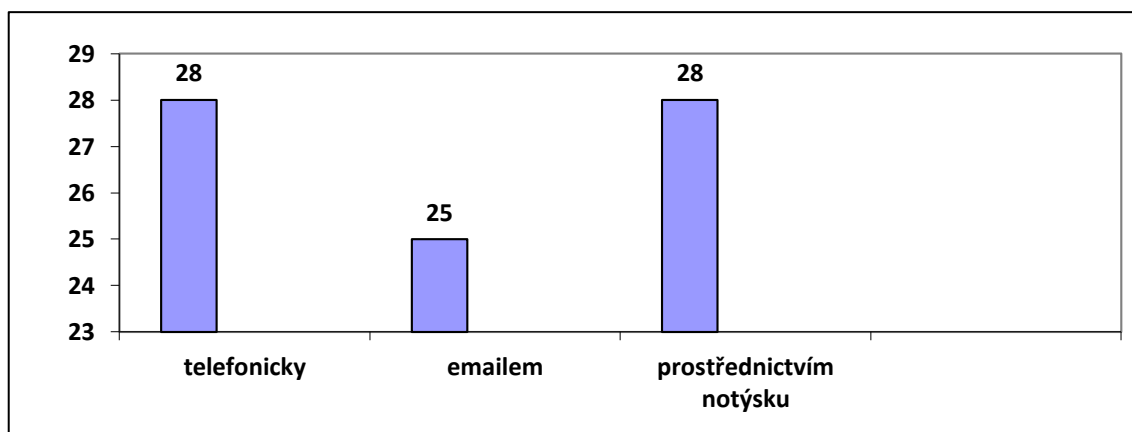
Otázka č. 6. V nabídce školy mi chybí tyto možnosti spolupráce...

Žádný z respondentů neuváděl další možnost spolupráce se školou, která by mu v nabídce chyběla a kterou by rád ve škole zavedl.

⁵³ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

Otázka č. 7. Třídní učitelka mě může kontaktovat...

Graf 12: Třídní učitelka mě může kontaktovat...

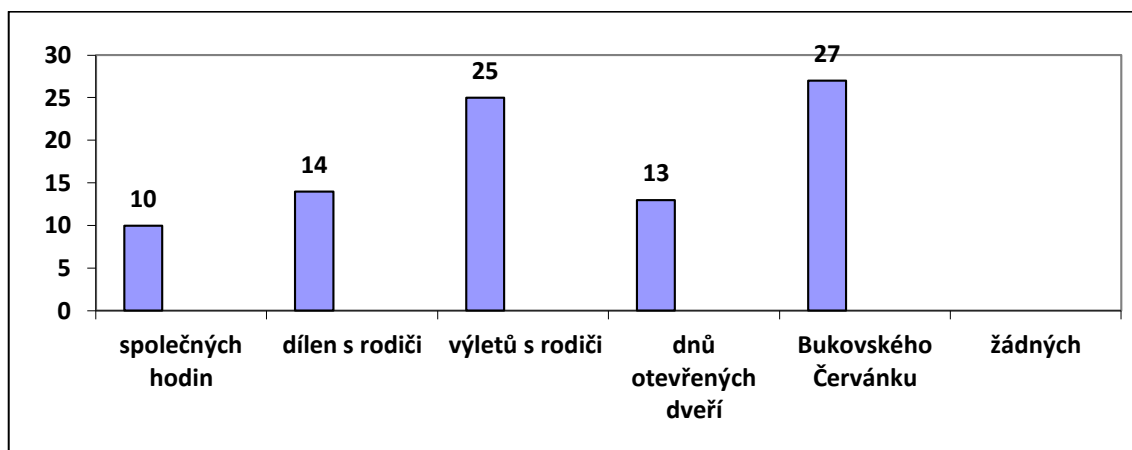

Zdroj⁵⁴

Všichni rodiče, 28 osob (100 %), se shodli, že nejvhodnější způsob kontaktování třídní učitelkou je pomocí telefonu a prostřednictvím notýsku. 25 rodin (89,29 %) preferuje emailovou komunikaci. Z nižšího procenta rodičů, kteří nepovažují email za vhodný způsob komunikace, lze usuzovat, že se jedná o ty, kteří nemají každodenní přístup k internetu, nebo jim tento způsob komunikace nevyhovuje.

Otázka č. 8. Účastním se těchto akcí školy...

Graf 13: Účastním se těchto akcí školy...

Zdroj⁵⁵

U této otázky měli rodiče na výběr z řady akcí, jejichž seznam byl sestaven podle toho, co bylo v rozhovorech řečeno učitelkami jednotlivých tříd. Mohli vybírat více

⁵⁴ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

⁵⁵ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

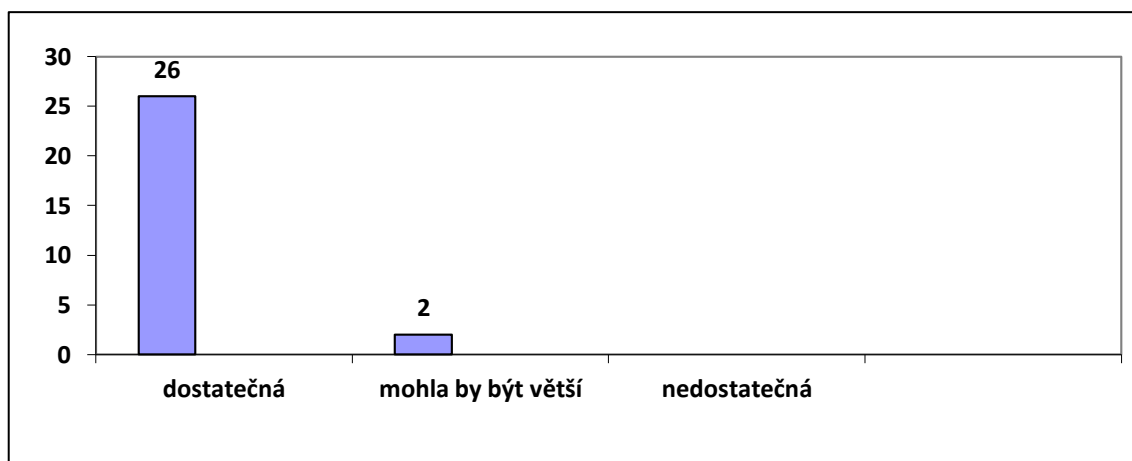
variant. Na grafu je vidět, že rodiče preferují celoškolsní akci Bukovský Červánek. Bukovský Červánek je školní slavnost, která je pořádána vždy na konci školního roku a je spojena s besídkami tříd, různými představeními zájmových kroužků, dílnami a soutěžemi pro děti. Účastní se jí dle dotazníku největší počet rodičů, celkem 27 (96,43 %). Rodiči i dětmi jsou oblíbené také společné výlety s rodiči, těch se účastní 25 (89,29 %) z dotazovaných rodičů. Tvořivé dílny jsou vyhledávané 14 rodiči (50 %) z celkového počtu 28. Dnů otevřených dveří se účastní celkem 13 osob (46,43 %). Na společné hodiny přichází nejmenší počet rodičů a to 10 (35,71 %). Nikdo z rodičů nevedl, že by nenavštívil alespoň jednu školní akci.

Otázka č. 9. Uvítal/a bych, aby škola pořádala tyto akce...

Na tuto otázku odpověděli pouze 3 (10,71 %) z 28 rodičů. 2 rodiče vyjádřili přání, zařadit mezi nabídku akcí pro rodinu také více vzdělávacích kurzů pro rodiče, například pokračovacího kurzu obsluhy počítače nebo kurzu o sociálně-patologických jevech, konkrétně o šikaně. *„Více vzdělávacích kurzů pro rodiče, např. o šikaně.“* *„Kurz základní obsluhy počítače se mi moc líbil. Bude pokračování?“* 1 rodič by rád viděl větší spolupráci mezi kmenovou školou a Základní školou Paprsek. Obě školy se nachází v různých budovách, které jsou odděleny frekventovanou silnicí. Dle prohlášení 1 rodiče je potřebná větší provázanost s kmenovou školou. *„Byli bychom rádi, kdyby škola pořádala víc akcí společně s dětmi na velké škole. Paprskové děti mi připadají trochu odtržené.“* Více společných akcí by napomohlo k lepšímu poznání se mezi dětmi z kmenové školy a dětmi ze Základní školy Paprsek. Dětem ze Základní školy Paprsek by pak usnadnilo přestup a následnou adaptaci v kmenové škole. Tato společná setkávání jsou důležitá z integračního hlediska nejen pro děti s handicapem, ale i pro děti zdravé.

Otázka č. 10. Myslím si, že je nabídka školních akcí pro rodiče a děti...

Graf 14: Myslím si, že je nabídka školních akcí pro rodiče a děti...

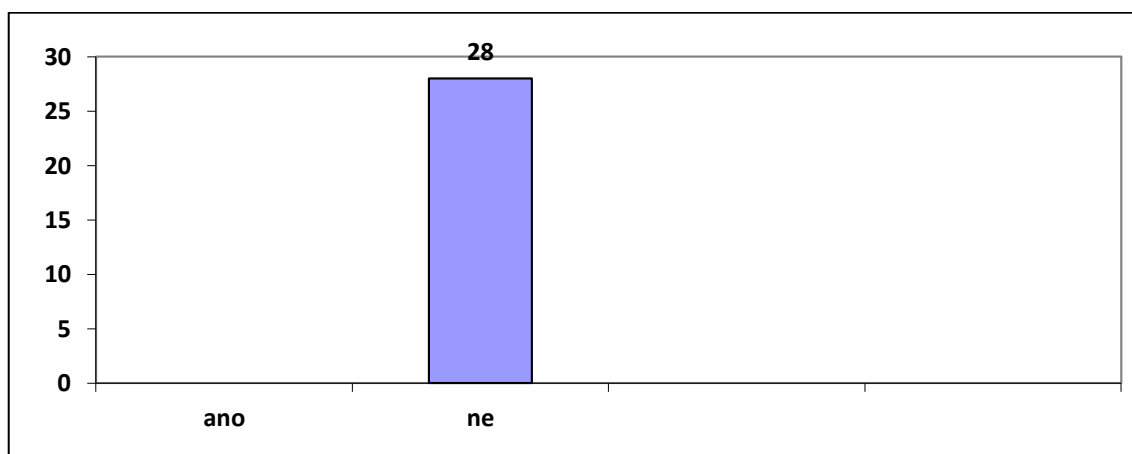

Zdroj⁵⁶

Graf nám ukazuje, že většina rodičů je spokojena s nabídkou školních akcí pro rodiče a děti. Celkem 26 rodičů (92,86 %) uvedlo, že je šíře nabízených aktivit dostatečná. Pouze 2 rodiče (7,14 %) napsali, že by nabídka mohla být větší, konkrétnější námět však nenavrhli. Žádný z rodičů nevedl, že je nabídka školy nedostatečná.

Otázka č. 11. Při spolupráci s třídní učitelkou narážím na bariéry...

Graf 15: Při spolupráci s třídní učitelkou narážím na bariéry...

Zdroj⁵⁷

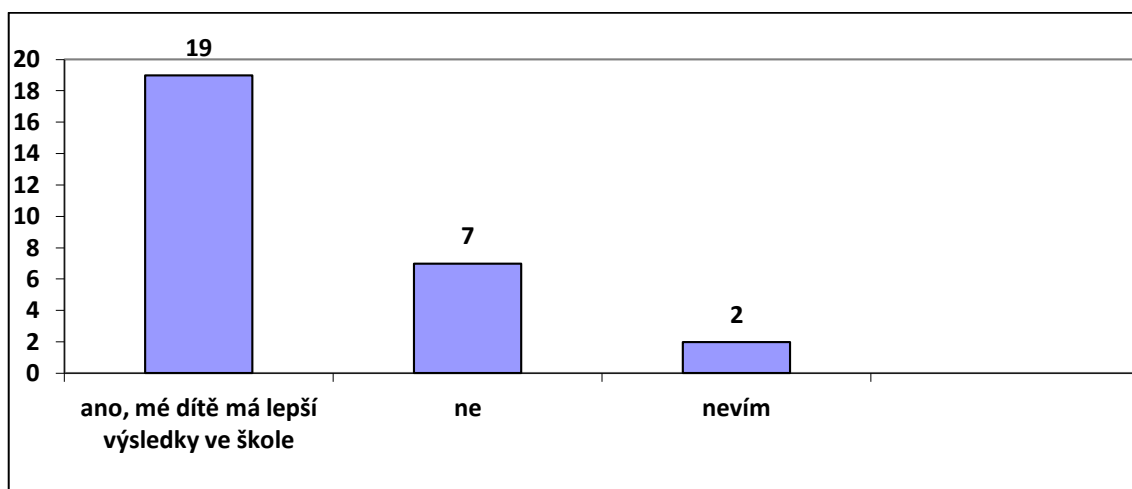
⁵⁶ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

⁵⁷ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

Všichni rodiče jsou spokojeni se vzájemným vztahem a komunikací s třídní učitelkou. 28 rodičů napsalo, že ve spolupráci s třídní učitelkou nenaráží na žádné vzájemné bariéry. Nikdo z rodičů si není vědom žádné bariéry mezi jimi a třídní učitelkou, která by znesnadňovala nebo znemožňovala vzájemnou komunikaci.

Otázka č. 12. Má spolupráce s třídní učitelkou ovlivňuje školní výsledky mého dítěte...

Graf 16: Má spolupráce s třídní učitelkou ovlivňuje školní výsledky mého dítěte...

Zdroj⁵⁸

Z grafu vyplývá, že 19 rodičů (67,86 %) je přesvědčeno, že vzájemná spolupráce třídní učitelky a rodiny pomáhá k tomu, že jejich dítě ve škole prospívá lépe. 7 rodičů (25 %) prohlásilo, že spolupráce rodiny a školy nemá vliv na školní výsledky jejich dítěte, 2 rodiče (7,14 %) si nejsou jisti, že by díky vzájemné komunikaci došlo k zlepšení prospěchu dítěte.

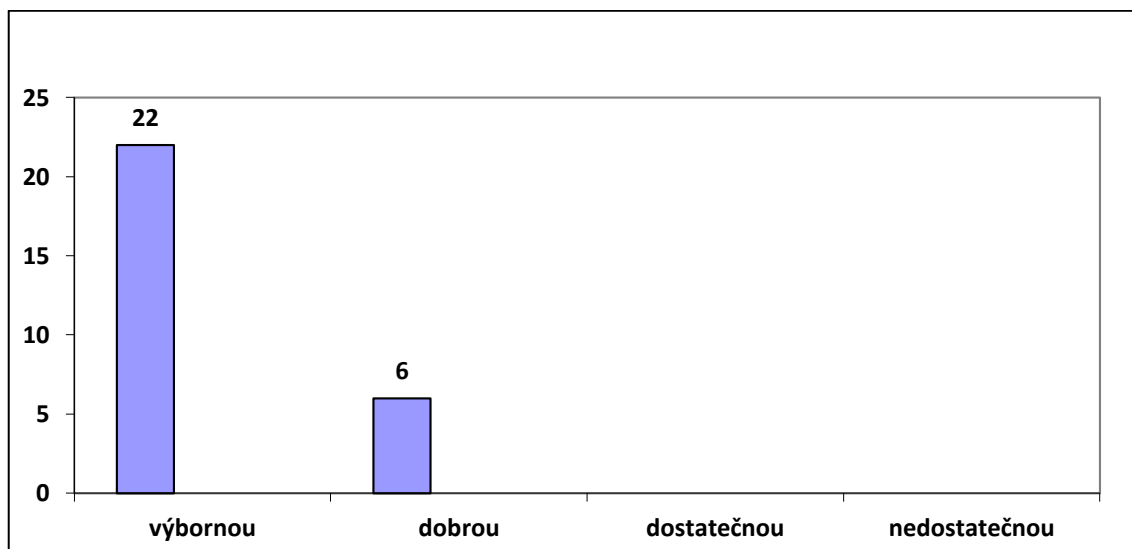
Otázka č. 13. Vzájemná spolupráce s třídní učitelkou by byla efektivnější, kdyby...

Žádný z rodičů na tuto otázku neodpověděl. Nikdo nenastínil možnost lepší spolupráce s třídní učitelkou.

⁵⁸ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

Otázka č. 14. Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotím jako...

Graf 17: Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotím jako...

Zdroj⁵⁹

Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotí většina rodičů, celkem 22 (78,57 %) osob jako výbornou. 2 z rodičů, celkem 7,14 %, odpověděli, že je nabídka školy dobrá. Žádný z rodičů nenapsal, že by škola nabízela nedostatečně pestré množství možností k vzájemné spolupráci.

⁵⁹ Autorka práce, 2015 (vlastní šetření).

11 SHRNUÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A ROZHovorŮ S UČITELI

První výzkumná otázka byla zaměřena na subjektivně vnímanou kvalitu spolupráce mezi rodinou a školou. Z pohledu rodičů je kvalita spolupráce v 22 případech výborná a v 6 případech dobrá. Jako dostatečnou nebo nedostatečnou kvalitu spolupráce školy a rodiny nehodnotil nikdo z rodičů. Učitelky hodnotily ve 2 případech spolupráci rodiny a školy jako nadstandardní a ve 3 případech jako standardní. Kriticky ke kvalitě spolupráce školy a rodiny se nevyjádřila žádná z učitelek. Z toho vyplývá, že obě skupiny mají převážně souhlasný názor. Rodiče hodnotí spolupráci se školou více pozitivně než samy učitelky.

První z hypotéz, že očekávání rodičů budou vzhledem ke stávající kvalitě komunikace vyšší, se nepotvrdila. Předpoklad, který byl mnou stanoven subjektivně, na základě osobního každodenního kontaktu s rodiči, že rodiče budou zvýšeně kritičtí, se ve výsledcích dotazníkového šetření i na základě rozhovorů ukázal jako nepravdivý. Toto zjištění považuji za velmi pozitivní a je pro mě velkým překvapením.

Druhá výzkumná otázka byla zaměřena na preferenci forem spolupráce ze strany rodičů. Dle druhé stanovené hypotézy bylo předpokládáno, že rodiče budou preferovat osobní komunikaci nad jinými formami komunikace. Tato hypotéza se plně potvrdila. 17 z 28 dotazovaných rodičů uvedlo osobní rozhovor s třídní učitelkou jako nejvyužívanější formu spolupráce se školou.

Třetí výzkumnou otázkou bylo, co rodičům při vzájemné komunikaci schází. Na tento dotaz nikdo z respondentů neodpověděl negativně a nevznesl žádnou připomínku ani kritiku, což svědčí pro opětovné nepotvrzení první hypotézy.

Čtvrtý výzkumný dotaz se zaměřil na aktivity nabízené rodičům. Tato otázka se vztahuje k hypotéze číslo tři, která stanovuje, že kvalita komunikace a množství nabízených aktivit bude učiteli i rodiči považováno za standardní nebo nadstandardní. Z odpovědí vyplynulo, že učitelé i rodiče zhodnotili nabídku aktivit jako dostatečnou nebo nadstandardní, nikdo z dotazovaných si nestěžoval, že by mu cokoliv z aktivit chybělo nebo o nich hovořil negativně. Pouze 2 z rodičů v dotazníku uvedli, že by uvítali pokračování vzdělávacího kurzu pro rodiče, zaměřeného na počítačovou gramotnost nebo o prevenci šikany. Výsledek šetření opět potvrzuje třetí hypotézu.

Pátá a šestá výzkumná otázka je zaměřena na rodiče a jejich zapojování do aktivit nabízených školou. Učitelé ve svých rozhovorech uvádí, že míra účasti je nejvyšší na celoškolské akci Bukovský Červánek. Populární jsou též tvořivé dílny pro

rodiče. Pohled rodičů a učitelů je v podstatě souhlasný. Liší se pouze přístupem ke společným hodinám. Pouze 1 učitelka uvádí společné hodiny jako rodiči vyhledávanou aktivitu, současně také ale hovoří o tom, že vzhledem k tomu, že se společné hodiny konají v dopoledních hodinách, nemohou se jich účastnit všichni rodiče, kteří by měli zájem, z důvodu vlastní pracovní vytíženosti. Jenom 2 rodiče uvedli, že by nabídka školních akcí mohla být vyšší z hlediska vzdělávání rodičů. Výsledky dotazníkového šetření potvrzují třetí hypotézu, která tvrdí, že kvalita komunikace a množství nabízených aktivit bude učiteli i rodiči považována za standardní nebo nadstandardní.

Poslední výzkumná otázka hodnotila vliv spolupráce rodiny na školní prospěch dítěte. Tato otázka se přímo nevztahuje k žádné z hypotéz, ale usuzuje na kvalitu komunikace z pohledu školy vůči rodičům a odkazuje na hypotézu číslo tři. V dotazníkovém šetření 19 rodičů uvedlo, že jejich spolupráce s třídní učitelkou má vliv na školní výsledky jejich dítěte, 10 rodičů odpovědělo záporně. Všech 5 učitelů shodně řeklo, že spolupráce rodiny a školy má přímý vliv na školní výsledky dítěte, neboť tak rodiče mohou lépe instruovat své děti a pomoci jim s domácí přípravou, která je u dětí se SVPŠD, ADHD/ADD zásadní.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala komunikací mezi školou a rodinou především z pohledu její kvality, tak jak ji subjektivně vnímají rodiče i zaměstnanci školy. V teoretické části diplomové práce bylo na základě odborné literatury zpracováno téma komunikace, jejích druhů, komunikačních stylů a forem, rovněž komunikačních bariér, chyb a zlovyků. Pozornost v textu byla také zaměřena na děti se SVPŠD, ADHD/ADD, neboť právě tyto děti ve velké míře navštěvují Základní školu Paprsek, kde byla realizována praktická část diplomové práce. U těchto dětí je kladen důraz na kvalitní komunikaci ze strany pedagogické i rodičovské veřejnosti, pro jejich impulzivitu, špatné soustředění a krátkodobější paměť a z toho vyplývající zvýšené množství konfliktních situací. Z toho důvodu je komunikace mezi jejich rodiči a školou a její kvalita obzvláště důležitá.

Cílem diplomové práce byla rovněž zpětná vazba pro Základní školu Paprsek, zda je kvalita komunikace na této škole mezi rodiči dětí se SVPŠD, ADHD/ADD a nabídka aktivit vnímána jako kvalitní, standardní nebo nadstandardní.

Výzkumné šetření probíhalo metodou strukturovaného rozhovoru pro učitele a metodou dotazníku pro rodiče.

Rozhovory probíhaly se všemi učitelkami, které učí na Základní škole Paprsek. Všem učitelkám byly kladeny stejné otázky, které se z jejich subjektivního pohledu zaměřovaly na vnímání kvality komunikace a spolupráce s rodiči, jakou formu spolupráce a komunikace rodiče upřednostňují a zda je nabídka aktivit spolupráce dle jejich úsudku standardní či nadstandardní.

Výzkumné otázky byly rozpracovány v dotazníku pro rodiče, kde byly dále konkretizovány a pokládány tak, aby měly vypovídající hodnotu. Dle odpovědí rodičů lze usuzovat na to, že Základní škola Ústí nad Labem, Vojnovičova 620/5, odloučené pracoviště Paprsek, je celkově vnímána daleko pozitivněji než bylo možné z každodenního kontaktu s rodiči vysledovat. Pozitivně mě překvapilo, že rodiče vnímají školu lépe, než jsem na základě každodenních zkušeností předpokládala.

Výsledky dotazníkového šetření i samotných rozhovorů byly již předány vedení školy za účelem zpětné vazby a jako možnosti rozšíření vzdělávací nabídky směrem k rodičům v požadovaných aktivitách. Vedením školy mi bylo odpovězeno, že v dalším školním roce se plánuje pokračování kurzu pro rodiče o počítačové gramotnosti, s tím, že tento kurz bude nově částečně zpoplatněn, protože škola nemá na celkové financování kurzu finanční prostředky.

Dalším výstupem diplomové práce je pozitivní subjektivní pocit z výsledků šetření, kdy jsem se domnívala, že rodiče budou ke kvalitě komunikace ze strany školy daleko kritičtější, a to vzhledem k tomu, že mé subjektivní vnímání vztahů mezi mnou a rodiči bylo dle mého názoru považováno za problematické. Důvodem takto zkresleného úsudku mohla být právě specifická děť se SVPŠD, ADHD/ADD a skutečností, že rodiče těchto děť musí často čelit problematickým situacím svých potomků.

Velmi mě těší pozitivní výsledky výzkumu, to ale neznámá, že by z hlediska komunikace nebyl prostor pro další zlepšování. Je třeba mít na paměti, že tak, jak se mění společnost, tak se také mění komunikační technologie a tedy potřeby lidí z hlediska forem a četnosti komunikace. Z toho důvodu je nutné se neustále v této oblasti vzdělávat, zdokonalovat a zjišťovat pravidelně zpětnou vazbu od rodičů i kolegů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001, 420 s. ISBN 80-7169-988-8.
- DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
- GILLERNOVÁ, I. a L. KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 247 s. ISBN 978-80-247-3472-9.
- JANIŠ, K. *Rodina a škola*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 103 s. ISBN 8070411708.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 224 s. ISBN 9788024711102.
- KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2006, 286 s. ISBN 80-901873-7-4.
- KREJČOVÁ, L. *Komunikace s rodiči problémových žáků*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010, 62 s. ISBN 978-80-7372-650-8.
- MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 210 s. ISBN 80-210-1070-3.
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2000, 285 s. ISBN 8085912295
- MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 361 s. ISBN 80-247-0650-4.
- MÜLLEROVÁ, S. *Komunikace ve škole: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002, 73 s. ISBN 80-7083-618-0.
- NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 171 s. ISBN 80-247-0738-1.
- NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 181 s. ISBN 80-244-0510-5.
- POKORNÝ, J. *Manuál tvořivé komunikace*. 2. vyd. Brno: Cerm, 2004, 300 s. ISBN 8072043307.

PRAŠKO, J. a H. PRAŠKOVÁ. *Asertivitou proti stresu*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007, 277 s. ISBN 978-80-247-1697-8.

RABUŠICOVÁ, M. a M. POL. *Vztahy školy a rodiny dnes: hledání cest k partnerství*. Praha: PedF UK, 1996, s. 105-116. ISSN 0031-3815.

RENOTIÉROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

RIEFOVÁ, S. F. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, 251 s. ISBN 80-7178-287-4.

ŠIK, Vladimír. *Komunikační kompetence v praxi*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004, 108 s. ISBN 80-7044-601-3.

ŠIKULOVÁ, R., ČEPIČKOVÁ, I., WEDLICHOVÁ, I. a kol. *Kapitoly z předškolní pedagogiky I*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. 131 s. ISBN 80-7044-685-4.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 263 s. ISBN 80-7178-291-2.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

QUAY, H. C. a A. E. HOGAN. *Handbook of Disruptive Behavior Disorders*. New York: Springer Verlag, 1999. ISBN 978-1-4613-7214-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

Asociace dospělých pro hyperaktivní děti. O ADHD [online]. 2009 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://adehade.cz/o-adhd/>.

Pedagogický lexikon: Specifické poruchy učení a chování [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/S/Specifick%C3%A9_poruchy_u%C4%8Den%C3%AD_a_chov%C3%A1n%C3%AD_-_SPU.

ŠAUEROVÁ, M., K. ŠPAČKOVÁ a E. NECHLEBOVÁ. *Rvp.cz: Speciální pedagogika v praxi: Reeducace specifických poruch učení [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/17281/specialni-pedagogika-v-praxi-reeducace-specificky-poruch-uceni.html/>.*

ŠŤASTNÁ, M. *Komunikace s rodiči a veřejností* [online]. 2010 [cit. 2015-02-04].
Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1405764315.pdf>.

Základní škola Vojnovičova. *Škola pro každého - škola pro život*. [online]. 2012 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z:
http://www.zsvojnovicova.cz/publisher/data/zsvojnovicova/files/Skola_misto_setkavani2.pdf.

Zákony ČR: *Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb.* [online]. 1. 1. 2014. [cit. 2014-12-03].
Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-rodine>.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Preference komunikace z pohledu učitele	50
Graf 2: Preference komunikace, kterou z pohledu učitele rodiče nejvíce využívají	52
Graf 3: Akce nabízené školou	54
Graf 4: Preference akcí rodiči z pohledu učitelů	56
Graf 5: Vliv spolupráce rodiny a školy pohledem učitele	57
Graf 6: Dostatečnost nabídky možností spolupráce rodiny a školy pohledem učitele ..	58
Graf 7: Komunikuji s třídní učitelkou... ..	61
Graf 8: Třídní učitelka má zájem o společné setkání... ..	62
Graf 9: Potřebuji se setkat s třídní učitelkou.....	62
Graf 10: Volím tyto formy spolupráce se školou.....	63
Graf 11: Nejčastěji využívám této formy spolupráce se školou (výběr 1 možnosti).....	64
Graf 12: Třídní učitelka mě může kontaktovat.....	65
Graf 13: Účastním se těchto akcí školy... ..	65
Graf 14: Myslím si, že je nabídka školních akcí pro rodiče a děti... ..	67
Graf 15: Při spolupráci s třídní učitelkou narážím na bariéry... ..	67
Graf 16: Má spolupráce s třídní učitelkou ovlivňuje školní výsledky mého dítěte... ..	68
Graf 17: Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotím jako.....	69

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
---------------------------	---

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který se týká výzkumu na naší škole. Dotazník je součástí mé diplomové práce a je zaměřen na spolupráci rodiny a školy. Je anonymní, proto prosím neuvádějte své jméno.

Děkuji za Váš čas.

Bc. Kateřina Vodrážková, studentka UJAK

Dotazník pro rodiče

Milí rodiče, prosím dokončete větu, která vystihuje vaši současnou situaci.

1. Komunikuji s třídní učitelkou....

- a) denně
- b) pouze pokud potřebuji vyřešit nějaký problém
- c) pouze pokud se potřebuji bližší informace např. o školních akcích
- d) nepravidelně

2. Třídní učitelka má zájem o společné setkání...

- a) nabízím termín setkání neprodleně
- b) reaguji se zpožděním
- c) nereaguji
- d) učitelka žádná společná setkání nevyžaduje

3. Potřebuji se setkat s třídní učitelkou...

- a) učitelka nabízí termín setkání neprodleně
- b) reaguje se zpožděním
- c) nereaguje
- d) není důvod k setkání

4. Volím tyto formy spolupráce se školou...

(prosím zakroužkujte vámi využívané možnosti)

- a) osobní rozhovor s učitelem nebo asistentem pedagoga
- b) třídní schůzka
- c) vzkazy v notýsku (žákovské knížce)
- d) konzultační hodiny
- e) telefonický kontakt
- f) emailový kontakt
- g) webové stránky třídy
- h) nástěnka ve škole
- ch) prostřednictvím dítěte
- i) žádné

5. Nejčastěji využívám této formy spolupráce se školou...

(prosím zakroužkujte 1 možnost)

- a) osobního rozhovoru s učitelem nebo asistentem pedagoga
- b) třídní schůzky
- c) vzkazů v notýsku (žákovské knížce)
- d) konzultačních hodin
- e) telefonického kontaktu
- f) emailového kontaktu
- g) webových stránek třídy
- h) nástěnky ve škole
- ch) informace dostávám prostřednictvím dítěte
- i) žádné

6. V nabídce školy mi chybí tyto možnosti spolupráce...

(doplňte vaše nápady)

.....

7. Třídní učitelka mě může kontaktovat...

- a) telefonicky
- b) emailem
- c) dostavím se osobně
- d) prostřednictvím notýsku (žákovské knížky)

8. Účastním se těchto akcí školy...

- a) společných hodin
- b) výtvarných, rukodělných dílen s účastí rodičů
- c) společných výletů
- d) Dnů otevřených dveří
- e) třídních akce s účastí rodičů
- f) Bukovského Červánku – dne dětí pořádaného školou

9. Uvítal/a bych, aby škola pořádala tyto akce...

(doplňte vaše nápady)

.....

10. Myslím si, že nabídka školních akcí pro rodiče a děti...

- a) je dostatečná
- b) mohlo by to být lepší
- c) je nedostatečná

11. Při spolupráci s třídní učitelkou narážím na bariéry...

a) ano

uvedte jaké

b) ne

12. Má spolupráce s třídní učitelkou ovlivňuje školní výsledky mého dítěte...

a) ano

b) ne

c) nevím

13. Vzájemná spolupráce s třídní učitelkou by byla efektivnější, kdyby...

(napište, jak by se dala zlepšit spolupráce s třídní učitelkou)

.....

14. Nabídku možností vzájemné spolupráce rodiny a školy hodnotím jako...

a) výbornou

b) dobrou

c) dostatečnou

d) nedostatečnou

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kateřina Vodrážková

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vztah speciálního pedagoga s rodinou s dítětem s SPU či ADHD / ADD

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 66

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: Mgr. Jana Tomanová, Ph.D.